

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE I TEHNOLOGIJE

NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Za četvrti razred osnovne škole

Priština, juni 2006

Glavni urednik

Dr. Fehmi Ismajli

Urednici

Enesa Kadi

Ramush Lekaj

UNMIK

IPVQ

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËŠEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

ŠEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT, E
SHKENCËS DHE E
TEKNOLOGJISË

MINISTR OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOG

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGJU

Kabineti i Ministrat

Office of the Minister

Kabinet Ministra

ZAKONSKA UREDBA

Primjena nastavnog plana i programa za etvrti razred

BROJ: MONT 4 / 2006

DATUM: 20.01. 2006

Na osnovu lana 1.3 ta ka) Pravilnika UNMIK-a. 2001/19 O Izvršnim Organima Privremenih samoupravnih institucija Kosova, lana 6.1 paragraf (b), kao i lana 7.1 Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju Kosova, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije izdaje ovu zakonsku uredbu.

lan 1

Cilj

Cilj ove Zakonske uredbe je primjena nastavnog plana i programa za etvrti razred kao rezultat restrukturiranja obrazovnog sistema.

lan 2

Plan i program

Novi plan i program za etvrti razred priložen je ovoj Zakonskoj uredbi.

lan 3

Primjenljivost

- 3.1.** Ovaj plan i program za četvrti razred primjenjuje se od školske 2006/2007 godine.
- 3.2.** Primjenom plana i programa za četvrti razred stupaju van snage dosadašnji planovi za četvrti razred osnovne škole.

lan 4

Stupanje na snagu

Ova zakonska uredba stupa na snagu sa potpisom Ministra..

Agim Veliu, Ministar

SADRŽAJ

Zakonska uredba, **3**

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA, **7**

I. Uvod, **7**

II. Ciljevi, **8**

III. Metodološka uputstva, **8**

IV. Vrednovanje, **10**

V. Izvori i nastavna sredstva, **13**

VI. Nastavni plan predmeta, **13**

VII. Izborna nastava, **14**

BOSANSKI JEZIK, **19**

ENGLESKI JEZIK, **43**

MATEMATIKA, **69**

OVJEK I PRIRODA, **81**

GRAĐANSKO VASPITANJE, **99**

MUZIČKO VASPITANJE, **113**

LIKOVNO VASPITANJE, **121**

RUČNI RAD, **133**

TJELESNI ODGOJ I SPORT, **141**

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA

I. UVOD

Obrazovanje predstavlja vodeće područje djelovanja društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Kosova.

Viziju za stvaranje jedne savremene škole po međunarodnim standardima započetu poslije završetka rata, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) realizuje preduzimajući i svestrane i praktične korake na svim poljima djelatnosti.

Na ovom putu od historijskog značaja za razvoj i napredak kosovskog društva, MONT teži da promjeni gledišta u procesu razvijanja ličnosti sa jasnom vizijom za njegovu budućnost i njegovo mjesto.

Ovo stvara potrebne preduslove za integraciju pojedinaca i kosovskog društva u političkim kretanjima, ekonomskom, intelektualnom, naučnom i tehnološkom razvoju, kao i socijalno-kulturnom razvoju razvijenih evropskih i svjetskih zemalja.

Razvoj nastavnog plana i programa zasniva se na osnovi jedne naučne procedure, kako po obliku, metodološkom pristupu, organizaciji i razvijanju predmetnog sadržaja, tako i po izlaganju rezultata znanja, nastavnih sredstava, metoda, tehnike i instrumenata ocjenjivanja.

Profesionalne radne grupe za izradu nastavnih planova i programa bile su stalno u toku najnovijeg razvoja u obrazovanju i u konsultaciji sa međunarodnim ekspertima. U ovom procesu razvoja planova i programa, koji je izrađen na dugoročnoj strategiji MONT-a, znatan doprinos dali su UNICEF, vlade i agencije nekih zemalja.

Posebna pažnja posvećena je njegovanju pozitivnog stava prema učenju, stimulaciji učenika da se angažuju na opravdanim i u ispunjavanju školskih zahtjeva, razvoju vještina iz svakodnevnog života, uvijek imajući u vidu karakteristike fizičkog i psihičkog razvoja ovog uzrasta.

Realizacija ciljeva ovog plana i programa zavisiće od posvećenog rada nastavnika, kojima se ovaj plan i program i posvećuje. Da bismo olakšali primjenu ovog Nastavnog plana i programa, Ministarstvo

obrazovanja, nauke i tehnologije organizovane, s vremena na vrijeme, predavanja sa nastavnicima koji će biti vođeni od eksperata odgovarajućih oblasti sa dodatnim uputstvima ovoga Plana i programa.

II CILJEVI

Nastavni plan i program za četvrti razred ima za cilj:

- nastavak izgrađivanja duhovnih vrijednosti učenika, konsolidaciju znanja, izdizanje, orijentisanje obdarenosti i sposobnosti za građenje njihove budućnosti;
- podsticanje učenika za preduzimanje inicijativa nezavisnog djelovanja u porodici i okruženju i šire, poštujući osnovna pravila ponašanja u grupi.

Radne grupe za izradu planova i programa, u skladu sa sadržajem, izabrale su opšte objektivne i specifične ciljeve za ostvarivanje navedenih ciljeva kojima su jasno određeni očekivani rezultati na kraju četvrtog razreda.

III METODOLOŠKA UPUTSTVA

Izbor nastavnih metoda je u kompetenciji nastavnika nastavnog predmeta. Izbor se vrši zavisno od potreba i zahtjeva učenika, sadržajnih specifičnosti, nastavnih tema, sa didaktičkom osnovom, nivoom formiranja učenika i dr.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba kombinovati, kako bi bile što raznovrsnije, u smislu pospješivanja dinamike i razbijanja monotonije i motivisanja učenika.

Metode i tehnike nastave su toliko raznolike, koliko i metode i tehnike učenja. Nastavnik može primijeniti tehnike i različite kombinovane nastavne metode radi postizanja što boljih rezultata u procesu nastave.

Imajući u vidu cilj za što kvalitetnijom nastavom sugerišu se neke tehnike i metode:

- izlaganje i pojašnjenje;
- usmeno izražavanje;

- pismeno izražavanje;
- učenje kroz rješavanje problema;
- diskusija (debata);
- rad u grupama;
- predstavljanje i interpretacija;
- tehnike kritičkog mišljenja;
- idejna inspirativnost (brainstorming);
- samostalno istraživanje.

Za određene teme koje karakteriše dovoljan broj informacija može se primijeniti i interaktivna nastava kombinovana sa praktičnim aktivnostima.

Za određene nastavne teme može se uspješno izvoditi nastava u prirodi, različite studijske ekskurzije, posjete raznim organizacijama i dr.

U svim slučajevima primjene naznačenih nastavnih metoda i tehnika, potrebno je koristiti odgovarajuća didaktička nastavna sredstva i pomagala, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati..

IV VREDNOVANJE

Vrednovanje (ocjenjivanje) je proces sistematskog prikupljanja, analize i interpretacije informacija u cilju određivanja stepena do kojeg je učenik savladao nastavne objekte. Ono treba da se zasniva na objektivima znanja (očekivanim rezultatima) određenog nastavnog programa i određenog nivoa.

Ovaj proces se zasniva na nekim osnovnim načelima, kao što su:

- određivanje cilja i prednosti u procesu vrednovanja;
- primjena odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem kako bi se mjerilo ono što se želi izmjeriti;
- obezbjeđenje kvalitetnih informacija o postignutom rezultatu učenika putem kontinuiranog mjerenja i vrednovanja.

IV 1. Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnici i škole treba da biraju i primjenjuju dovoljan broj instrumenata i sredstava za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje;
- upitnik (samovrednovanje);
- pismeni izvještaj o jednom praktičnom radu ili istraživanju;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni listići (koriste se za manevarske vještine snalažljivosti);
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test na bazi kriterijuma i objektivna;
- test dostignuća sačinjen na osnovu pitanja (zahtjeva):
  - odgovor sa više alternativa,
  - kratki i otvoreni odgovor,
  - izabrani otvoreni odgovor i dr.,

kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

Svaka škola postavlja standarde ili kriterijume pomoću kojih se utvrđuje stepen postignuća na kraju nastavnog procesa za četvrti razred.

IV 2. Stepen usvojenosti gradiva

Na kraju nastavne godine svaki učenik treba da dostigne jedan od stepena usvojenosti nastavnog gradiva:

- Odličan (stepen najviše usvojenosti);
- Vrlo dobar (stepen više usvojenosti);
- Dobar (stepen srednje usvojenosti);
- Dovoljan (stepen dovoljne usvojenosti) i
- Nedovoljan (stepen nedovoljne usvojenosti).

Dostignuti stepen usvojenosti nastavnog gradiva direktno zavisi od standarda (v. tabelu) koji se baziraju na:

Opšti objektivii	Najviša usvojenost 90%	Visoka usvojenost 80%	Zadovoljavaju a usvojenost 60%	Ograni ena usvojenost 40%	Nedovoljna usvojenost
<i>Poznavanje predmeta</i>	Najve e sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u obi nim situacijama.	Visoke sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u obi nim situacijama.	Srednje sposobnosti poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim situacijama.	Dovoljne, sposobnosti u poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim siituacijama.	Nedovoljne sposobnosti poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim situacijama.
<i>Razumijevanje nau nih procesa</i>	Najviše sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Više sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Srednje sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok -posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Dovoljne, ograni ene sposobnosti razumijevanja zadataka i nau nih procesa.	Nedovoljne sposobnosti razumijevanja zadataka i nau nih procesa.
<i>Kriti ko mišljenje</i>	Visoke sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.	Sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.	Ograni ene sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.		
<i>Manevarske vještine</i>	Ste en zadovoljavaju i stepen sposobnosti manevarskih vještina.			Niži stepen usvojenih sposobnosti (nekih) manevarskih vještina.	

V IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Radi uspješne i efektivne realizacije nastave i učenja, ovog Nastavnog plana i programa, nastavnici i učenici treba da koriste različite izvore i sredstva informisanja.

Do sada je glavni izvor informisanja bio školski udžbenik određenog predmeta. Ukoliko nedostaje neki određeni udžbenik za odgovarajući i nastavni predmet, nastavnici i učenici imaju mogućnosti da koriste različite udžbenike iz prethodnih i tekućih razreda, kao i druge dopunske materijale u cilju obezbjeđivanja znanja i iskustava koja imaju naučnu podlogu.

Pored raznih školskih udžbenika sugerišemo da se koriste i drugi informativni materijali:

- priručnici, atlasi i brošure;
- novine, stručni i naučni časopisi;
- fotografije, poster, proglašeni, šeme, dijagrami, karte, tabele;
- modeli, crteži, makete;
- fotoslajdovi, filmovi, videokasete;
- računarski programi, internet, CD i dr.

U nadležnosti je nastavnika da, zavisno od datih uslova u kojima škola radi, nalazi izvore informacija i pomaže u nastavnim sredstvima, vode računa o ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na ono što je suštinsko za učenje.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učeniku.

VI. NASTAVNI PLAN PREDMETA

Br.	Nastavni predmeti	Godišnji fond asova	Postotak
1	Bosanski jezik	222	25.00%
2	Engleski jezik	74	8.33%
3	Matematika	185	20.83%
4	Čovjek i priroda	74	8.33%

5	Gra ansko vaspitanje	74	8.33%
6	Muzi kovaspitanje	37	4.16%
7	Likovno vaspitanje	37	4.16%
8	Ru ni rad	37	4.16%
9	Tjelesni odgoj i sport	74	8.33%
10	Izborna nastava može se organizovati iz predmeta ili novih kurseva (napr..gra ansko vaspitanje, etike, zdravstveni kursevi, prava i slobode ovjeka, obrazovanje za preduzetništvo, TIK, zaštita životne sredine ili drugo što je privla no za u enike i od interesa za zajednicu.	74	8.33%
	Ukupno:	888	100.0

VII. IZBORNA NASTAVA

Izborna nastava zove se tako jer je u enici biraju po želji, prinu enosti, potrebama ili interesima. Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu može se sugerisati od strane Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije ili na osnovu zahtjeva u enika, roditelja, nastavnika ili drugih zainteresovanih faktora iz zajednice. Posebno bi bilo poželjno da konkurišu nezaposleni nastavnici sa kompletnim projektom (predmet, kurs ili djelatnost i plan, program, tekst i na in realizacije).

Izborna nastava može se organizovati iz: predmeta ili novih kurseva (npr. gra ansko vaspitanje, etika, kurs iz zdravstva, prava i sloboda ovjeka, obrazovanje za preduzetnike, tehnologija informisanja i komunikacije, zaštita životne sredine ili bilo šta drugo što je privla no za u enike i od interesa za sredinu).

Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu treba da traje ne manje od tri mjeseca.

Za predmet, kurs ili djelatnost treba da se izjasne najmanje 15 (petnaest) u enika (ako razred ima više od jednog odjeljenja), a ukoliko razred ima samo jedno odjeljenje, onda je potrebno da se za predmet,

kurs ili djelatnost izjasni polovina odjeljenja na na in kako bi se mogla organizovati izborna nastava.

Za izbornu nastavu, na osnovu zahtjeva zainteresovanih, odlu uju stru ni organi škole u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje prije po etka školske godine. Za na in izjašnjavanja u enika, roditelja ili drugih zainteresovanih, kao i vrijeme kada e oni ovo obaviti, odlu uju organi škole, ali svakako itava procedura treba da se završi prije po etka školske godine.

Planove i programe za izbornu nastavu izra uje škola u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje i sa stru njacima odgovoraju ih oblasti iz zajednice (ako ima takvih).

Izborna nastava, kada se prihvati od stru nih organa škole, ima status redovne nastave, sa jedinom iznimkom da e se izborna nastava vrednovati (ocjenjivati) opisnom ocjenom (ne negativnom).

BOSANSKI JEZIK

BOSANSKI JEZIK

(6 asova sedmi no, 222 godišnje)

UVOD

Bosanski jezik je obavezni predmet u osnovnoj školi i izučava se tokom svih godina školovanja.

Opšti cilj učenja jezika jeste da ojača učenika želju i hrabrost da se izražava i podrži njegov razvoj u vještog komunikatora. Učenik treba da ovlada tehničkim aspektima vještine čitanja i pisanja i da se razvije u dobrog govornika i pisca, kao i vještinama potrebnim u informacionoj tehnologiji.

Jer jezik je tipični društveno mentalni fenomen koji uvijek postoji u svakom dobu.

Jezikom se riječi prenose u koncepte. Što više koncepata učenik ima na raspolaganju i što bolje razumije njihove relacije, to lakše razmišlja.

Nastava jezika ima važan zadatak da kroz znanje jezika i poznavanje literature, pomogne učeniku da postane samostalna, slobodna, kreativna i kulturno ličnost, svjesna svojih i nacionalnog identiteta. Čitanjem literature učenik usvaja materijal koji razvija njegov emocionalni život i njegovu sliku o svijetu, znanje o samom sebi i o drugim ljudima, o ljudskim iskustvima i imaginaciji. Razvijaju se i cijene vlastiti jezik i vlastitu kulturu, učenici saznaju da postoje i druge kulture i drugi jezici koje, takođe, treba cijiniti. Nastava jezika upućuje učenika da uvažavaju kulturno naslijeđe svojih naroda, jer veliki dio ljudskog intelektualnog kapitala živi u jeziku i kao jezik.

Za svakog intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj, jezik ima ogroman značaj.

U različitim situacijama i u svakoj životnoj dobi, komunikacija bez jezika teško je zamisliva.

Od kvaliteta komunikacije u velikoj mjeri zavisi prosperitet pojedinaca pa i društva u cjelini.

Znanja ste ena u ovoj oblasti predstavljaju neophodnu osnovu za nastavu i u enje u svim drugim oblastima. Jer razli iti vidovi upotrebe jezika unapre uju se nastavom ostalih oblasti.

Mišljenje i jezik su suštinski povezani. Razvijanje jezi kih kompetencija u direktnoj je vezi sa razvojem sazajnih sposobnosti, kao i s razvojem mišljenja u najširem smislu rije i.

Jezi ke vještine – slušanje, govor, itanje i pisanje – podjednako su zna ajne i me usobno povezane. Zato se podrazumjeva da e se one preplitati i u enjem jedne pomage e razvoju drugih. Vještine koje razvija nastava ovog predmeta praktikuju se i u ostalim predmetima te otuda njegov poseban zna aj u okviru kurikuluma uopšte.

Književna djela predstavljaju bitan element ukupnog razvoja sistema estetskih vrijednosti.

Pored njih u enik se u toku školovanja upoznaje i s drugim vrstama tekstova. Svi oni zasnovani su na nizu razli itih konvencija i podrazumijevaju niz sposobnosti i vještina koje se u eniku sistematski predstavljaju u nastavi, ne samo iz ove ve i iz svih drugih obrazovnih oblasti, kako bi se podstakao razvoj komunikativnih, sazajnih i istraživa kih sposobnosti u enika.

Nastava u oblasti Jezika, književnosti i komunikacija treba da teži razvoju u enika kako bi mogli da u estvuju u interkulturnoj interakciji na više jezika, kao i omogu avanju upoznavanja ve eg broja kulturnih zajednica.

Pored toga nastava iz oblasti Jezika treba da predstavlja za u enika izvor zadovoljstva iako se taj stepen ne može izmjeriti ali se može uo iti.

CILJEVI

1. U enici formiraju pozitivan odnos prema maternjem jeziku, jer su svijesni da je on za njih najpreciznija socijalizacijska aktivnost. Sti u pozitivan odnos prema književnosti i razvijaju itala ku kulturu. itaju i književnost svoga naroda i upoznaju i se sa književnos u dugih naroda, u enici šire svoje poglede na svijet i postaju tolerantni prema kulturama drugih naroda.
2. U enici razvijaju sposobnost komuniciranja u svakodnevnim situacijama iz neposrednog okruženja, i postepeno se osposobljavaju za osnovne sporazumjevaju e aktivnosti:

slušanje, goverenje, itanje i pisanje, koje im omogu avaju upoznavanje sebe i svijeta, kao i zadovoljavanje ulnih i društvenih potreba.

3. U enici se podsti u na razvoj mišljenja i izgra ivanja svijesti o sebi i okolini i na taj na in pove avaju mogu nost djelovanja na okruženje.
4. U enici razvijaju svijest o svojoj kulturnoj baštini i svojoj tradiciji, kao i o postojanju drugih kultura iz nepopsrednog okruženja sa kojima se u enik svakodnevno suo ava.
5. U enici bogate maštu i razvijaju kreativnost kroz razli ite tekstove koje im se predstavljaju i na taj na in pronalaze temeljne vrijednosti realnog i irealnog svijeta.
6. U enici kroz igru i zabavu osje aju li no zadovoljstvo i sre u itanjem umjetni kih tekstova jer u enje Jezika im omogu ava ne samo komunikaciju sa okolinom, ve i sticanje znanja o svijetu.
7. U enici bogate rije nik i na taj na in razvijaju spremnost za govor, samopouzdanje, hrabrost i kreativnost u rješavanju sporova na miroljubiv na in, mogu nost poštovanja druga ijih mišljenja i podsticaj na stvarala ku aktivnost.
8. U enici upoznaju razli ite tekstove koji se predstavljaju direktno ili indirektno - medijski i kroz zadatke se usmjeravaju na identifikaciju sa tekstem. Iz teksta izdvajaju osnovne vrijednosti: istinito-neistinito, pošteno-nepošteno i na taj na in u e kako da kriti ki razmišljaju izdvajaju i bitne podatke, istraživanjem dopunjavaju ono što su saznali iz teksta, i kazuju svoje mišljenje o tekstu obrazlažu i ga.
9. Kroz grupni rad u enici se podsti u na: timski rad , kreativnost, kooperativnost i me usobno uvažavanje i pri tome uo avaju povezanost izme u literarne i ostalih formi umjetnosti.

OBJEKTIVI

FUNKCIONALNI CILJEVI

1. U enici koriste receptivne jezi ke vještine (slušanje i itanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i li nim potrebama.

2. U enici koriste vještine jezičke produkcije (govor i pisanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i ličnim potrebama.
3. U enici aktivno učestvuju u interakciji sa sagovornicima iz neposrednog okruženja i usvajaju temeljna načela dijaložkog sporazumjevanja.
4. U enici umeju da prenose sadržaje kratkih poruka ili tekstova.
5. U enici prepoznaju osnovne elemente jezičkog sistema.
6. U enici čitaju umjetničke tekstove i književnosti primjerene njihovom uzrastu, shvataju njihove osnovne poruke, produbljuju ih i pokušavaju da razvijaju sopstveni čitalački ukus.
7. U enici prate i koriste medijske prikaze koji odgovaraju njihovom uzrastu.

RAŠČLANJIVANJE FUNKCIONALNIH CILJEVA

1. Slušanje

U enici slušaju i razumeju kratke tekstove različitih vrsta na standardnom književnom jeziku:

- izlaganja
- književne tekstove
- didaktička uputstva
- saopštenja.

U enici učavaju da se u grafičnu poruku pored govora povezuju i drugi oblici izražavanja

- pokret – gestikulacija
- slika
- muzika

2. Čitanje

U enici ovladavaju tehnikom čitanja naglas i u sebi.

U enici primjenjuju ostale vještine i strategije čitanja

U enici čitaju kratke tekstove različitih vrsta, i pri tome:

- prikupljaju informacije
- bogate riječnik, stiču znanje
- razvijaju maštu.

Učenici itaju i razumeju nelinearne elemente teksta:

- ilustracije
- legende
- tabele
- dijagrame.

Učenici znaju da koriste sadržaje knjige da bi pronašli određeni tekst.

Učenici uočavaju dijelove teksta ;

- naslovi
- podnaslovi
- odjeljci daju naslove
- ime autora

Učenici koriste slikovni riječnik ili riječnik na kraju knjige da bi otkrili značenje nepoznate riječi.

3. Govor

Učenici pravilno izgovaraju glasove, riječi i izraze i pravilno intoniraju rečenice.

Učenici govore tečno, odgovarajućim tempom.

Učenici koriste plan da bi pripremili kratka saopštenja o poznatoj temi.

Učenici jasno formulišu iskaze, primjerenje govornoj situaciji.

Učenici izražavaju misli, ideje, osjećanja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja, na osnovu iskustva i mašte.

Učenici napamet govore kratke tekstove:

- recituju
- govore po ulogama.

4. Pisanje

Učenici pravilno koriste pisma maternjeg jezika poštujući pravopis.

Učenici vladaju osnovnim vještinama i strategijama pisanja.

Učenici prepisuju djelove poznatog teksta

Učenici pišu po diktatu djelove poznatog sadržaja.

Učenici pišu na osnovu svojih misli (autodiktat) i pri tome vode računa o znacima interpunkcije.

Učenici pišu kratke tekstove različitih formi i namjena i pri tome izražavaju svoje:

- misli,
- ideje,

- osjećanja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja na osnovu iskustva ili mašte.

5. Interakcija

- 5.1 U enici tolerantno i bez ustretavanja u razgovoru drže se teme i koriste jezikom sredstva primjerena uzrastu i komunikativnoj situaciji.
- 5.2 U enici umeju da saopšte i obrazlože svoj stav o nekom spornom pitanju .
- 5.3 U enici umeju da obavljaju telefonski razgovor i pri tome znaju da prenesu kratku poruku.
- 5.4 U enici postavljaju pitanja i daju odgovore, i u usmenom i u pismenom obliku, pridržavaju se konverzijskih pravila.
- 5.5 U enici znaju da koriste osnovne forme pisane komunikacije, te umeju da napišu:
  - pismo,
  - poruku,
  - spisak,
  - razglednicu.
  - molbu
  - obrazac
  - upitnik
  - javna obavještenja

6 Medijacija

- 6.1 U enici formiraju i preoblikavaju iskaze i kraće tekstove uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava radi prenošenja osnovnih značenja.
- 6.2 U enici znaju da izdvoje ključne riječi i iz kraćih tekstova.
- 6.3 U enici znaju da daju naslov:
  - tekstu,
  - slici,
  - podnaslov djelovima teksta

7 Interpretacija

- 7.1 U enici koriste svoja znanja i iskustva kao i druge tekstove da bi razumjeli ono što čitaju.
- 7.2 U enici razlikuju stvarno od imaginarnog.

- 7.3 U enici znaju da prepoznaju i izdvoje osnovne ideje u tekstu.
- 7.4 U enici znaju da izdvoje i opišu:
- zaplet,
  - mjesto,
  - vrijeme događaja,
  - slijed događaja,
  - aktere i njihove osobine.
- 7.5 U enici prepoznaju i znaju da uoče figurativni jezik u književnom i neknjiževnom tekstu.
- 7.6 U enici znaju da zauzmu sopstveni stav o pročitanim tekstovima.
- 7.7 U enici znaju da ilustruju tekst i prikazuju tekst kroz ilustracije i niz slika.

8 Jezik

- 8.1 U enici prepoznaju riječi i rečenice
- 8.2 U enici prepoznaju i razlikuju vrste riječi:
- imenice (zbirne i gradivne),
  - rod i broj,
  - glagole, glagolska vremena
  - pridjeve (opisne, prisvojne, gradivne),
  - brojevi, osnovni i redni
  - zamjenice, ličnice
  - uočavanje riječi koje zadržavaju svoj osnovni oblik u svim situacijama govora i pisanja.
- 8.3 U enici razlikuju vrste rečenica:
- izjavne,
  - upitne,
  - uzvičane,
  - potvrdne,
  - odrične,
  - proste i proširene.
  - složene rečenice, uočavanje
- 8.4 U enici znaju da podjele riječi na slogove.
- 8.5 U enici znaju da odrede subjekat i predikat u rečenici.
- 8.6 U enici znaju da razlikuju osnovne glagolske oblike:
- prošlo vrijeme,
  - sadašnje vrijeme,
  - buduće vrijeme,
  - neodređeno vrijeme.

- 8.7 U enici identifikuju osnovne oblike promjenljivih vrsta rije i (nominative imeni kih rije i i infinitive glagola) kako bi mogli da upotrebljavaju rije nik.
- 8.8 U enici znaju da razlikuju rije i istog i suprotnog zna enja:
- rije i koje ozna avaju umanjeno
  - rije i koje ozna avaju nešto uve ano.
- 8.9 U enici znaju da razlikuju doslovno od prenosnog zna enja.
- 8.10 U enici posjeduju aktivni i pasivni rije nik koji odgovara njihovom uzrastu.

9 Književnost

- 9.1 U enici znaju da razlikuju književne tekstove od ostalih vrsta tekstova.
- 9.2 U enici znaju da razlikuju osnovne vrste književnog izražavanja:
- stih,
  - prozu,
  - pjesmu,
  - pri u,
  - dramu,
  - igrokaz.
- 9.3 U enici znaju da prepoznaju jednostavne književne forme:
- brojalice,
  - bajke,
  - basne,
  - šaljive pri e,
  - poslovice,
  - zagonetke.

10. Medijska pismenost

- 10.1 U enici znaju da koriste različite medije radi informisanja, obrazovanja i zabave:
- plakat,
  - novine,
  - strip,
  - asopise,
  - filmove,
  - kompakt diskove,
  - grafite

10.2 Učenici znaju da tumače značenje medijskih poruka:

- šta je uočeno
- šta je naučeno
- šta mu se dopalo
- kako se osjećao.

10.3 Učenici znaju da izraze: ideje, iskustva, stavove i maštu kroz grupno i samostalno oblikovanje jednostavnih medijskih tekstova:

- novina,
- stripa,
- plakata,
- i internet stranica.

PLANIRANI SADRŽAJI IZ KNJIŽEVNOSTI

Učenici čitaju, razumjevaju, vrednuju umjetničke tekstove i predlažu drugačiji tok radnje.

- 1. Skender Kulenovi - Prijatelj vode**
- 2. Alija Hasagić - Dubočanin - Sunce iznad Save**
- 3. Kasim Deraković - Teševa rijeka**
- 4. Ešref Berbić - Sunčevi prijatelji**
- 5. Advan Hozić - Kolači**
- 6. Nasiha Kapidžić - Hadži - Bršljan**
- 7. Rizo Džafić - Kosidba**
- 8. Sejda Čehajić - Šamija**
- 9. Abdulah Sidran - Mora**
- 10. Ismet Bekrić - Šta vrijedi**
- 11. Skender Kulenovi - Abez**
- 12. Herman Hese - Plavi leptir**
- 13. Enes Kišević - Uvar parka**
- 14. Alija Dubočanin - Drug**
- 15. Mak Dizdar - Blago**
- 16. Aleksandar Puškin - Bajka o ribaru i ribici**
- 17. Narodna bajka - Labud djevojka**
- 18. Vesna Parun - Razgovor s loptom**
- 19. Albanska narodna priča - Najdragocijniji plod**
- 20. Grigor Vitez - Plava boja snijega**
- 21. L. N. Tolstoj - Lav i psetance**
- 22. Šaljiva narodna priča - Opklada šta je najbolje**

23. Mark Tven - Treba se sna i
24. ani Rodari - Dan bez gladi
25. Enver er eku - Nijema pjesma
26. Nusret Dišo - Pravda
27. Dušan Radovi - Plavi zec
28. M. Demak - Violina
29. Mihael Ende - U ini ono što želiš
30. Grigor Popovski - Ilova majka
31. Andre Malu - Hrabrost malog Šinika
32. Herbert Vels - Jutro na mjesecu
33. Tacit - Provala vezuva
34. Vladislav Rejmont - Proljetno jutro
35. D. Dizni - Iz korpe za otpatke
36. Branko opi - Bosna
37. Marsel Prust - Maj in poljubac
38. F. G. Lorka - Luckasta pjesma
39. Nasiha Kapidži - Hadži - Vaze i cvije e
40. Bra a Grim - Trnova ružica
41. Uzeir Ajradini - Pjesmo moja
42. Sadik Idrizi - Persijski ilim
43. Meljiman Mustafi - Srce
44. Miftar Adžemi - Balada o pjesniku, odlomak
45. Hamid Isljami - Amidža Beram
46. Jašar Redžepagi - Kiša
47. Mehmed Salkovi - U otkosima
48. Džemaludin Lati - Pomirenje
49. Ismet Bekri - Otac s kišobranom
50. Harunur-Rešid i vještak - arapska narodna pri a
51. Legenda o šahovskoj plo i - J. I. Peremljan
52. Rešad Fazlji - Budi svoj
53. Izet Kurtiši - Župski soko
54. Hajdar Hulusija - Majka bošnjanka

Doma a lektira

1. Ismet Bekri - Dje ije nebo
2. Ahmet Hromadži - Patuljak iz zaboravljene zemlje
3. Nasiha Kapidži , Hadži - San o livadici
4. Ajša Softi - Narodne pripovjetke
5. Kemal Mahmutefendi - Roman o nov i u
6. Fikreta Salihovi - Kenovi - arolija pjesme

7. **Mark Tven - Tom Sojer**
8. **Lewis Carroll - Alisa u zemlji čuda**
9. **Johana Spyri - Heidi**

Predložena djela za lektiru u enici itaju samostalno kod ku e.

U školi se vode razgovori o pro itanim sadržajima.

Nastavnik daje osnovne informacije o autorima.

U toku školske godine nastavnik je obavezan da obradi najmanje sedam predloženih djela, a ostala djela u enici itaju po mogu nosti.

STANDARDI POSTIGNU A

Standardi predstavljaju osnovu za koncepiranje edukativnog rada.

Na osnovu njih i za potrebe njihovog ostvarivanja biraju se sadržaj nastavnog rada, nastavne metode, oblici rada, odre uju se i planiraju aktivnosti u enika i nastavnika, obezbe uju se potrebna nastavna sredstva, oprema za rad i druga u ila.

1. Na ovom nivou iz oblasti jezika u enik percipira odgovaraju i razgovor i zna da:
  - odredi temu sagovornika
  - odgovori na pitanja o zna ajnim podacima
  - prepozna emotivno stanje i društveni odnos me u sagovornicima
  - nastupi u simularnom razgovoru
  - po dogovoru u parovima - grupama predstavi zajedni ko mišljenje - dogovor.
2. U enik percipira odgovaraju e govorne nastupe i zna da:
  - prepozna temu teksta
  - usmjeno i pismeno odgovori na pitanja o sadržaju teksta
  - sam govorno nastupi na pripremljenu temu uz pismenu pripremu i pri tome govori jasno, prirodno razumljivo.
3. U enik ita odgovaraju e tekstove i zna da:
  - odredi izvestioca i onoga kome je tekst namjenjen, i emotivni i društveni odnos me u njima
  - kaže da li je tekst služben ili neslužben
  - odgovori na nastavnikova pitanja o zna ajnim podacima
  - sam stvara sli an tekst pišu i ga itko i pažljivo.

4. U enik ita publisti ke tekstove i zna da:
- prepozna namjeru i temu teksta
  - usmeno i pismeno odgovori na pitanja o sadržaju teksta
  - na e izjavne, upitne i potvrdne re enice
  - u upitnoj re enici na e upitnu rije i na nju odgovori
  - na e imenice i odredi im rod i broj
  - na e glagolske oblike i odredi im rod, broj i vrijeme
  - na e li ne zamjenice i odredi im lice, rod i broj,
  - uo i upravni govor i kaže zašto ga je pisac upotrebio
  - upravni govor pretvori u neupravni,
  - na e skra enice i napiše ih u punom obliku,
  - ozna i uvod, razradu i zaključak i pojasni njihovu ulogu u tekstu
  - ozna i pasus i objasni zašto je tekst tako razdjeljen
  - pravilno piše **rije ce ne i li**
  - upotrebi veliko po etno slovo u pisanju vlastitih imena i prisvojnih pridjeva nastalin od njih i geografskih pojmova
  - napiše osnovne i redne brojeve do 1000, brojevima i slovima
  - upotrebi ta ku na kraju re enice
  - upotrebi zarez kod nabranja
  - upotrebi znake navoda u pravnom govoru
  - upotrebi skra enice
5. U enik ovladava imenovanjem i prepri avanjem i zna da:
- iz jednostavnih opisa - definicija prepozna bi a - predmete, prostore pojmove i imjenjuje ih
  - datim re ima odredi uže zna enje
6. U enik razumije ulogu i položaj Bosanskog jezika i snalazi se u jezi koj okolini:
- prepoznaje osnovne elemente nekni`evnog jezika i kaže kada i gdje se njime govori
  - zna da navede gdje živi bosnja ki narod u okruženju i u svijetu.
7. U enik razumije i koristi osnovne jezi ke pojmove:
- rije i iz tekstova razvrstava na imenice, pridjeve, li ne zamenice, glagole i brojeve i odredi im rod i broj
  - nabroj samoglasnike i suglasnike u Bosanskom jeziku
  - razvrstava rije i po abecedi i azbuci.

Na ovom nivou iz oblasti književnosti

1. Učenik percipira i razumije pripovijedanje - čitanje umjetničkog teksta i nakon toga
  - zna da odgovori na pitanja o značajnim podacima o čemu pripovijeda tekst, gdje i kada se radnja dešava i tko su književni likovi.
2. Učenik tiho pročita tekst i razumije ga:
  - nakon čitanja odgovori na pitanja o značajnim podacima: o čemu pripovijeda, gdje i kada se radnja teksta događa i ko su književni likovi
3. Učenik razumije motive za postupke književnih likova i to pomaže tako što:
  - pojasni uzrok, zašto su književni likovi nešto uradili
  - kaže - napiše nastavak priče
  - kaže - napiše tj. izmisli događaj koji su prethodili priči
4. Učenik razlikuje realno i izmišljeno mjesto događaja
  - opiše predstavu prostora događaja
  - dopuni autorove opise svojom maštom.
5. Učenik prepoznaje vrijeme događaja i to dokazuje tako što:
  - piše priču u koja se danas događa i u njoj opisuje svijet iz svoje okoline
6. Učenik prepoznaje i doživljava bajku i to dokazuje tako što:
  - samostalno pripovijeda - piše bajku
7. Učenik prepoznaje i doživljava realističku pripovijetku i to dokazuje tako što:
  - piše - pripovijeda priču u kojoj su glavni junaci djeca koja rješavaju probleme koje odrasli nisu uspjeli da riješe
  - dramatiizuje prozni tekst.
8. Učenik poznaje i doživljava pjesmu i to dokaže tako što:
  - izražajnim čitanjem dočira raspoloženje
  - recituje tekst, pjesme naučenu napamet
  - rimom dopunjava stihove
  - tematiku izražava ilustracijom pjesme

9. Učenik percipira i doživljava dramski tekst i to tako što:

- sarađuje u maštovitoj igri uloga
- zna da posle gledanja pozorišne predstave (filma) nabroji glavne i sporedne likove i odgovori na pitanja, šta se dogodilo i zašto se dogodilo
- opiše dramski prizor koji je video.

IZVORI NASTAVNIH SREDSTAVA I NJIHOVA UPOTREBA

Udžbenici i druga učila predviđena su da bi olakšali proces nastave i učenja.

Tradicionalno, udžbenici su najznačajnija sredstva za učenje.

U praksi udžbenike treba koristiti za:

- pružanje podrške učenicima vrijednim i tačnim informacijama;
- buđenje radoznalosti i podsticanje motivacije;
- obezbjeđenje materijala za samostalni rad učenika;
- stimulisanje inicijative učenika i obezbjeđivanje “hrane za nove ideje”;
- obezbjeđenje vježbi i aktivnosti primjene stečenih znanja i vještina;
- stimulisanje učenika za identifikaciju i rješavanje problema na kreativan način;
- pomoć učenicima da stvore predstavu o informacijama i da ih organizuju na sistematski način;
- obezbjeđenje aktivnosti za utvrđivanje stečenog znanja;
- obezbjeđenje aktivnosti interdisciplinarnog i međukurikularnog karaktera.

Pored udžbenika u nastavi na bosanskom jeziku koristiti i tehnike kao sredstva za masovnu komunikaciju. Koristiti i ilustracije, slikovnice, slike...

LITERATURA

Nastavnicima se preporučuje slijedeća literatura :

- **Pravopis bosanskog jezika** - Senahid Halilović ,
- Antologija pjesama bošnjačkih pisaca Kosova i Sandžaka **“Bijeli Behar”** - Alija Džogović ,

- Dječji časopis na bosanskom jeziku - **ulistan**,
- **Goranske narodne pjesme** - Harun Hasani,
- Antologija poezije pjesnika nacionalnih zajednica
- **Svjetlostiznačenja** - R. Vasilevski.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

U okviru predmeta učenici stvaraju govore pišu, percipiraju-slušaju, čitaju i analiziraju u zavisnosti od uzrasta odgovarajuće tekstove. Rade i na tekstu učenici razvijaju svoje sporazumevajuće, sazajne i stvaralačke sposobnosti i upoznaju osnovne razlike u prihvatanju, stvaranju i sastavljanju tekstova.

Vještinom čitanja i obradom teksta učenici se navikavaju na izražavanje: pravilno i jasno, isto bez parazitarnih riječi, tačno i izražajno. Učenici upućivati na čitanje tekstova sa različitim sadržajima i na taj način izbjegavati monotoniju i mehaniku čitanja.

Učenici treba podsticati na čitanje, korišćenje biblioteke, sredstva medijske komunikacije i organizovanje susreta i razgovora sa piscima.

- Kod obrade neumjetničkih tekstova vrši se koorelacija sa predmetom - ovjek i priroda i dr. Pri tome učenici govore - pišu tekstove o sebi i svojoj okolini i slušaju- čitaju i razlaćavaju naučne tekstove, kao i negovorne djelove tih tekstova - tabele, grafikone i sl. Bosanski jezik sadrži i elemente medijskog obrazovanja učenici slušaju i čitaju propagandne tekstove. Zbog toga se preporučuju na čini rada sveobuhvatna nastava. Odabir nastavnih oblika rada zavisi od aktivnosti zadataka koje se želi ostvariti tokom časa.
- **Frontalni** oblik rada čee se primjenjivati prilikom slušanja, gledanja, emisija na radio-tv, nastavnikov uvod u novu temu
- **Individualni** oblik rada čee se primjenjivati prilikom tihog čitanja, popravljnja grešaka, ponovnog pisanja.
- **Grupni** oblik rada ili rad u paru čee se primjenjivati kod zajedničkog učenja i učenja otkrivanjem. Primjenom ovih oblika rada učenici razvijaju sposobnost razmjene mišljenja formiraju grupno mišljenje, predstavljaju ga i brane pred razredom. Prilikom slušanja- čitanja, učenici se usmjeravaju na razmišljane o onome što čitaju, tj. kritički prihvatanje teksta. Tako čee se insistira da prilikom govora - pisanja učenici utemelje svoje mišljenje o tekstu. Učenici treba da shvate da je stvaranje teksta planirana aktivnost.

Kod obrade neumjetničkih tekstova jednako su važne sve četiri sporazumevajuće aktivnosti - kod rada u školi - slušanje i govor jer preovladava saradniko učenje, a zatim i čitanje kao polazna tačka za usmeno, vrijednosno i gramatičko raščlanjivanje tekstova. Kad se savlada čitanje, čitanje u školi se postepeno smanjuje, a povećava se aktivnost u okviru koje učenici sarađuju, otkrivaju razlike,... Kod domaćih zadataka preovladava čitanje i pisanje sa aktivnostima oko pripreme za govorni nastup.

Obrada neumjetničkih tekstova u školi može da obuhvati slijedeće faze:

- prije slušanja (gledanja) - čitanja: najava vrste teme teksta i razgovor o učenicima o ekvancijama na najavljenju temu
- učenici najmanje dva puta slušaju - gledaju - čitaju
- Nakon navedenih aktivnosti i analize slijedi i stvaranje teksta govorni nastup i aktivnosti kod kuće.

Obrada umjetničkih tekstova zasniva se na komunikacijskom modelu književne edukacije njen glavni cilj je: učenje interesovanje za čitanje i slušanje i razvijanje sposobnosti dijaloga.

Pošto kod učenika na ovom nivou često dolazi do formiranja interesovanja za proznu literaturu sa napetom i avanturističkom tematikom potrebno je birati takve tekstove za školsku nastavu. Tako se razvija interesovanje učenika za fantaziju: narodnu bajku, autorsku bajku i fantastičnu priču u priču se podstiču na kreativno stvaranje sopstvenih svjetova iz mašte. Tako je, treba gajiti kod učenika osjećanje za poeziju, jer saznanje da je u književnosti moguće naći deo sebe, svog svijeta, svojih misli; želja, jeste najjača motivacija za čitanje literature.

Literarno vaspitanje usresređeno na učenika može se ostvariti:

- Motivacijom za čitanje pripremamo učenike za susret sa književnim svijetom i podstičemo ih na pripovedanje povezanim sa temom, jer priprema o ekvancija, velika, je mogućnost da se učenik sretne sa "samim sobom".
- Tako motivisani učenici lako na otvorena vrata za identifikaciju sa određenim književnim likom preko ove aktivnosti učenik se poistovjećuje sa književnim likom i u mašti se sjedinjuje sa njim i kao da se radnja događa njemu samome.
- Sa tačke gledišta neidentifikacije figure učenik može da vidi realne životne situacije iz perspektive drugih a ne samo iz svog egocentričnog ugla. Čitanjem literature učenik prevazilazi egocentriizam, pa se povećava njegova mogućnost saznanja jednakosti između realnog iskustva i književnog svijeta.

- U procesu susretanja učenika sa literaturom nastavnik ne smije zanemariti činjenicu da je doživljaj književnog svijeta individualan i različit od jednog do drugog učenika. Zbog toga nastavnik mora dozvoliti učenicima da sami smisle priču u koja im se čini vjerovatno kao objašnjenje zašto je neko u tekstu nešto uradio. Ako to ne dopustimo možemo uništiti interesovanje djeteta za literaturu.

Učenički i na umjetničkim tekstovima učenici razvijaju sve četiri sporazumevajuće aktivnosti: čitanje, slušanje, pisanje i govor koje se u okviru svake nastavne jedinice prepliću i usmjerene su ka istim ciljevima. Tako na primjer ako je tema teksta strah, učenici mogu u fazi motivacije - pripreme za čitanje, jedan drugome u parovima ili po grupama ispričati kada su se zadnji put uplašili, a zatim se sa njima razgovara o tom kako su se tada osjećali i od čega ih je strah. Tekstove nastavnik pripovijeda - recituje - čita. Zatim slijedi individualno čitanje.

U fazi interpretacije nastavnik bira tekst u odgovarajuće aktivnosti. Govor se može kombinovati sa metodom tihog čitanja npr. traženje novih djelova teksta, kojim učenici mogu dokazati i utemeljiti mišljenja moguće je primjeniti igru uloga ili metod glasnog čitanja da bi učenici uočili ili raspoloženi književnog lika. U fazi produbljivanja doživljaja učenici stvaraju usmeni ili pisani tekst i pri tome stvaraju analogne maštovite svijetove ili nadograđuju postojeće.

Koji će aktivnost izabrati da bi realizovao ciljeve nastave zavisi od samog teksta i od nastavnikove procjene učeničkih interesovanja. Sve četiri sporazumevajuće aktivnosti su uravnotežene i one nisu cilj nastave već sredstva koja podupiru literarno - estetski doživljaji podupiru ga.

Slično važi i za odnos između učenika i znanja pojmovima iz oblasti teorije književnosti. Oni upoznaju književnost i njene zakonitosti da bi ih bolje doživjeli i kako bi čitanje književnih djela za njih bila što prijatniji doživljaj.

Preporučuje se nastavnicima da u toku školske godine sa učenicima urade po dva samostalna pismena zadatka u svakom polugodištu. Učenici pišu zadatke na temu koju sami odaberu.

Takođe ih treba podsticati na literarno stvaralaštvo.

OCJENJIVANJE I VREDNOVANJE

Ocjenjivanje učenika je jedna od suštinskih komponenti obrazovnog procesa koja u značajnoj mjeri određuje kvalitet obrazovanja.

Funkcija ocjenivanja je davanje završne ocjene koja treba da pokaže u kojoj mjeri je učenik ostvario postavljene standarde nakon završetka određenog nivoa školavanja.

Ocjena mora biti u funkciji praćenja napredovanja (šta je učenik usvojio, šta mu ide teže, šta treba dodatno podržati...) kako bi se napravio plan narednih aktivnosti u radu sa učenikom.

Definisanjem standarda obrazovanja, nastavnicima se nudi dobar oslonac da bogate svoju praksu ocjenjivanja, koja će biti u funkciji praćenja napredovanja učenika i planiranja nastavnih aktivnosti.

Razvoj nove koncepcije školskog programa je praćen razvojem nezavisne i profesionalne institucije koja će ocjenivati postignuće učenika kroz nacionalne ispite i projekte eksternog testiranja.

Ovim projektom nastavnik i učenik u većoj mjeri postaju partneri koji zajedno rade na istvarivanju bolje pripremljenosti za postizanje što boljih rezultata pri rješavanju eksternih testova.

U dosadašnjoj praksi ocjenjivanje učenika je bilo usmeno ispitivanje pri čemu se često ispitala sposobnost učenika da vjerno reprodukuje programske sadržaje ostvarene tokom određenog perioda. Ovakvo ocjenjivanje ima svoje dobre strane ali i značajna ograničenja, jer se traženi znanje svodi na reprodukciju sadržaja lekcija ili tekstova samo iz učenika.

Nove metode ocjenivanja su neophodne da bi se praksa ocjenivanja učenika u inila raznovrsnom i zbog toga što različiti standardi obrazovanja zahtjevali i različite oblike rada.

Najnovijim metodama ocjenivanja predviđaju se i razvijanje sposobnosti za samoocjenjivanje kvaliteta sopstvenog znanja, aktivnosti ili poduhvata.

Funkcija ocjenivanja učenika nije samo da se svaki učenik ocjeni već i da se učenicima omogući da razvijaju sposobnost za samoevaluaciju.

Učenici koji ne razvijaju ovu sposobnost ostaju uvijek zavisni od nekog autoriteta.

Standardi obrazovnih ishoda i kriterijumi ocjenivanja omogućavaju objektivnost i nepristrasnost i odličan su oslonac za samoevaluaciju.

Dobijeno obrazloženje za svoju ocjenu učenik dobija priliku da razumije standarde i kriterijume i tako postaje sposoban da samostalno bez pomoći nastavnika sebe ocjenjuje na relativno objektivna načina.

Uključivanjem samoevaluacije učenici kontinuirano rade na sopstvenom obrazovanju i smanjenju kvaliteta odnosa na relaciji učenik – nastavnik.

ME UPREDMETNE VEZE I ME UKURIKULARNE OBLASTI

U enje jezika pruža višestruke mogu nosti za me upredmetne veze na svim nivoima. Ove veze obuhvataju oblasti društvenih i prirodnih nauka kao i umjetnost.

Na ovaj na in u enici e sticanjem znanja iz jezika uspješno savla ivati programske sadržaje iz drugih oblasti i obrnuto.

Bosanski jezik i književnost mora biti u stalnoj koorelaciji sa svim nastavnim predmetima i to:

Matematika: - “Prevod” svakodnevnog jezika na jezik matematike i obrnuto.

ovjek i priroda - usvajanje osnovnih pojmova o prirodi i ljudskom društvu uopšte.

Muzi ka kultura: - uo avanje vokalnih osobina u pjesmama i razvijanje govornih sposobnosti u enika.

Gra ansko vaspitanje: - usvajanje osnovnih pojmova o demokratiji i gra anskoj kulturi.

Danas je u enje najvažniji proces sticanja znanja, i izvor li nog i društvenog razvoja.

To je kontinuirani process koji ne prestaje završetkom školovanja.

- škola je samo jedan korak i osnova za dalji razvoj. Znanje, veštine i stavove

- treba razvijati u skladu sa specifi nostima društva koje u i uz pomo elektronskih medija.

Svi vankurikularni predmeti i sve aktivnosti mogu doprinjeti i pomo i u enicima u savla ivanju sve ve ih potreba radi prilaza informacijama.

Životne vještine imaju nekoliko dimenzija od kojih su najvažnije za ovaj nivo :

Obrazovanje za gra ansku demokratiju i prava djeteta

Iz ove oblasti u enike treba stimulisati da razvijaju samopoštovanje i poštovanje drugih i da budu svijesni svojih prava i obaveza.

Naro itu pažnju pokloniti manjinskim pitanjima i pitanjima ravnopravnosti polova.

Tako e jedan od centralnih problema u globalnom svijetu jeste izgradnja racionalne zajednice u okviru u koje se mogu na i dvije fundamentalne vrijednosti za pojedinca i društvo, a to su : li na sloboda i li na odgovornost.

Obrazovanje za informati ke i komunikacijske tehnologije

U okviru ovog kurikularnog predmeta osposobiti u enike da koriste informacijsku i komunikacijsku tehnologiju kako bi pronašli prave informacije u pravo vrijeme i tako razvili svoje kreativne sposobnosti i smisao za zabavu.

Zdravstveno obrazovanje

Zdravstveo obrazovanje ima za cilj da pruži podršku fizi kom i mentalnom razvoju u enika.

U enike treba osposobiti da se brinu o svom zdravlju, da izbjegavaju ošte enja i preventivno djeluju na spre avanje bolesti radi normalnog funkcionisanja organizma.

Tako e je potrebno osposobiti u enike da sami održavaju li nu higijenu i higijenu okoline.

Treba ih nau iti da usklade rad i odmor, da fizi ki vježbaju i da poklanjaju pažnju zdravoj ishrani.

Obrazovanje za porodi ni život

U enike treba osposobiti za porodi ni život, tj. angažovati ih u razli itim ulogama i zadacima potrebnim da bi se stvorila dobra porodi na atmosvera i obezbijedila prijatna sredina u porodi nom domu.

U enici treba da shvate koliko je zna ajna dobra porodi na atmosfera za njihov razvoj i li nu uravnoteženost.

Daje se mogu nost nastavnicima da primjene u toku rada po svom izboru i druge kurikularne mogu nosti.

ORIJENTACIJA ZA SAMOSTALAN RAD

U ovom djelu predmetni kurikulum treba da obezbijedi orijentaciju u enicima, roditeljima i nastavnicima o tome kako se samostalni rad u enika može organizovati da bi im pomogao i olakšao proces sticanja novih znanja, vještina i navika.

Nastavnik treba da sugeriše o različitim interesnim aktivnostima koje se mogu odvijati individualno ili u grupi. U tom slučaju njegov zadatak je:

- da bude kordinator,
- da podstigne rad i
- da hrabri učenike.

Učenicima tako stiču autonomiju i preuzimaju inicijativu:

- posvećuju se radu,
- ne čekaju gotove informacije,
- preuzimaju odgovornost i
- formiraju svoj stav.

Nastavnik u ovom slučaju može ponuditi određene projekte učenicima za samostalan rad iz oblasti prirodnih nauka i o tome kako pomoći učenicima u pripremi saznanja za građansko društvo po pitanju njihovog aktivnog učestvovanja u izgradnji životne zajednice.

ENGLISKI JEZIK

ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

(2 hours per week, 74 in total)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and

enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

THE GOALS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the early grades of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

The scope of grade four English Language curriculum

COMMUNICATION		
Listening		
General Objective: Listening at this stage is a crucial skill to develop as learners are being introduced to the sound system of English, which they will compare and contrast with that of their mother tongue.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify and explain events illustrated in pictures; • Recognize familiar words and very basic phrases concerning themselves, their families and immediate surroundings; • Understand short sentences when listening and respond orally with learned materials; • Ask questions and listen to responses; • Listen, respond to and recall songs; • Understand that written symbols have sounds and meanings; • Produce learned words, phrases, and short sentences when listening • Understand and respond to short statements and questions related to areas of most immediate personal relevance, e.g. very basic and familiar information, shopping and immediate environment (residence, school, etc) 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; • Listen and fill in charts; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand simple classroom commands • Understand short phrases and questions • Understand phrases related to familiar topics and familiar information • Express opinions and make choices; • Express and respond to thanks; • Respond with single words or short phrases, to what they see and hear;

Speaking:		
General Objective: Learners should gain self-confidence and use the classroom setting for spontaneous speech.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Repeat or rephrase things at a slower rate; • Produce simple sentences involving repetition or lists; • Pronounce correctly letters of the alphabet and words in isolation; • Begin to differentiate sounds without visual clues; • Use simple phrases to describe where they live and people they know • Use simple phrases and sentences to describe in simple terms their family and other people; • Take part in short simple conversations and dialogues using familiar words and phrases; • Discuss and talk about their experiences; • Identify people, places, objects, events, and basic concepts such as numbers, days of the week, food and time; 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Singing rhymes; • Role play; • Pronunciation of words; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Name and describe people, places and objects • Use short phrases to express personal responses (likes, dislikes, and feelings); • Express likes and dislikes • Provide information in response yes/no questions; • Respond briefly, with single words or phrases, to what they see and hear. • Share information on their ideas and feelings;
Reading		
General objective:		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Identify and name all the letters of English alphabet; • Recognize the beginning and the end of sentences; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read short texts; • Read and match the pictures; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Check their answers; • Identify related words;

<ul style="list-style-type: none"> • Understand single words presented in clear script in a familiar context; • Recognize familiar words in new texts; • Read aloud short, simple texts; • Understand short dialogues, made up of familiar language, printed in books; • Understand familiar names, words and simple phrases (for example in notices, posters, pictures); • Follow short, written instructions, especially if they contain pictures; • Read and understand everyday signs and notices in public places, such as streets, restaurants, school; • Identify and name all the letters of English alphabet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Read and act; • Read and write; • Read and draw; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read clearly and slowly; • Read and understand single words presented in a familiar context; • Read and follow short, simple written instructions; • Read and understand short dialogues, made up of familiar language.
--	--	--

Writing

General Objective: Learners should gain some control of writing skill and develop the ability to make and shape very simple written texts

Specific objectives	Suggested lang. activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand some of the functions of writing; • Enjoy marking and basic writing experiences using pencils, crayons, etc; • Understand that written symbols have sounds and meaning; • Spell correctly; • Use basic capitalization and punctuation; • Use spelling, capitalisation and punctuation with 	<ul style="list-style-type: none"> • Copy texts; • Write and say; • Write and do; • Dictate numbers; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copy single familiar short phrases correctly • Write simple notes to friends; • Describe where they live; • Write short simple postcards; • Fill in forms with personal details;

some accuracy; <ul style="list-style-type: none"> • Write postcards, emails and short informal letters; 		
UNDERSTANDING AND USING ENGLISH General Objective: Learners will increase their awareness with regard to the use of the English language		
Specific objectives	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the sound and spelling alphabet of English; • Practice the pronunciation in various simple context; • Recognize vocabulary of common words; • Recognize and appreciate the work of others; • Understand and use the vocabulary related to areas such as: clothes, food and drinks, colours, shapes, numbers, time; • Understand and use vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on; • Try to use simple phrases to describe the world they know; • Pronounce the most frequently used words correctly; 	<ul style="list-style-type: none"> • Role play; • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Correcting mistakes; • Guessing; • Interviewing each other; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Spell and pronounce words they learn; • Describe people and objects; • Understand and use the information given to complete a picture; • Use simple phrases to describe the country they know;
MAKING CONNECTIONS General objective: The learners use the language to make connections with other subjects and acquire information and reinforce other areas of study		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures • Try to transfer skills and content of mother tongue to 	<ul style="list-style-type: none"> • Number games; • Role play; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Recall a range of number rhymes, songs, stories and

<p>the first language;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begin to recognize numbers and match them to sign and sound; • Recognize and recreate basic patterns; • Understand that all living things be treated with care, respect and concern; • Relate information studied in other disciplines to the learning of English language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Work groups; • Work in pairs; 	<p>counting games;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand the use of a variety of information sources (books, TV, posters...); • Recognize and describe pictures; • Address who will do what, when and how well; • Use words associated with specific occasions (greetings, seasons...);
<p>ENGLISH IN THE WORLD General objective: Learners will acquire knowledge to demonstrate understanding of cultural perspectives other than their own.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested lang. activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate care, respect and affection for others; • Identify simple patterns of behavior in various settings such as school,, family, and community; • Understand that social variables such as age and gender affect the way people speak and behave; • Begin to understand about different places such as the countryside and the town; • Recognize holidays and festivals of countries where English is spoken; • Learn about rights, obligations and responsibilities in the context of the classrooms; 	<ul style="list-style-type: none"> • Clothes; • Songs; • Role play; • Parties; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talk about home and where they live; • Begin to appreciate the importance of the environment; • Identify differences between different countries;

GRADE FOUR TOPICAL CONTENT

1. Greetings and introductions

- Hello! I am...
- Meeting people

2. In the family

- Who is who (relatives)
- People and places

3. The Alphabet

- Compare letters
- Make it real

4. Fun and games

- Sports and games
- My favorite sport

5. My feelings

- Describing people
- Taste it, touch it

6. Sharing duties

- A day in my school
- A weekend at home

7. Numbers

- Numbers 11-20
- Telling the time

8. Seasons and weather

- Days of the week
- Months of the year

9. Countries

- Nationalities
- Traveling

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade four Curriculum**, and cover the topical content of **Grade four syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*—either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is

easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- **The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.**
- **The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.**

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

***Communication:** If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.*

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring : Often misbehaviour occurs because learners find "acting out" more interesting than a boring lesson or more rewarding than another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot

obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- *Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.*

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

Speaking and Listening

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner. The teacher will: Be like role-model and involve herself/himself in different activities; Guide learners and advice according to their needs; Facilitate when needed, and have the role of co-learner.	S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond.	Producing short sentences; Singing a song in English; Reading a text aloud; Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non–interactive and interactive.

- **non–interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.**
- **interactive listening situations include face–to–face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.**

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher’s Role	Learner’s role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner’s interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

Reading and Writing

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example, some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none"> • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, and facilitate the learners. 	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model. 	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes. Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner’s knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

	Teacher’s Role	Learner’s role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners’ attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To mach words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To expose learners to particular language items; • To offer appropriate examples; • To provide opportunities for restricted use of language items; • To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gasp the meaning of the language items; • Show readiness to participate in activities; • Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstration; • Games; • Songs; • Magic tricks; • Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners; they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;
- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

MATEMATIKA

MATEMATIKA

(5 asova sedmi no, 185 asova godišnje)

UVOD

U XXI-om vijeku, matematika sve više zauzima centralno mjesto ne samo u studijama prirodnih nauka i tehnike, već ona sa svojom gramatikom zauzima centralno mjesto i u cjelokupnom obrazovanju ljudi. Pojmom opšte matematike posvećeno je poznavanju istine u svijetu u kojem živimo. Uči se matematiku, ljudi se osposobljavaju za jedno realno zapažanje pojave (fenomena), koje ga okružuju i ujedno osposobljavaju da sa lakoćom stigne do logičkog zaključka za rješavanje mnogih životnih i društvenih problema. Dakle, predmet matematike je jedan od glavnih opštih predmeta u osnovnoj školi sa višestrukim zadacima obrazovno-informativni i vaspitni.

Učenik u trećem razredu postigao je do šireg poznavanja osnovnih pojmova matematike (kao npr. pojam skupa, podskupa, pojam združivanja kao i raznih geometrijskih pojmova). U četvrtom razredu treba se postepeno produbljivati svoje znanje sa pojma na riječ, kao i posvećivanje više pažnje i važnosti rješavanju praktičnih problema sa kojima se susrećemo u svakodnevnom životu. Treba se rješavati zadatke i probleme, gdje se traži veća umna snalažljivost. Isto kao i u trećem razredu treba da postoji ambicioznost učenika da razvije sposobnost učenika, da razlikuje sličnosti i razliku po obliku i odnosima kao i sposobnost da napravi poređenje. Za razliku od trećeg razreda, sada treba što više podstrekovati za jedan nezavisan rad. Učenici neprestano i težeći nastavlja da ide pravo na podizanje tačnosti i preciznosti učenika kada je riječ o matematičkim radnjama sa brojevima. Za postizanje te težnje treba u toku nastave umetnuti u stratešku funkciju određene nastave..

CILJEVI

Program predmeta matematike za četvrti razred ima za cilj:

- Da razvija kod učenika maštu, radoznalost, koncentrisanost, pamćenje i intuiciju;
- Da osposobljava učenika da se izrazi pravilno, jasno i tačno;
- Razvijanje samoinicijative, samostalan rad i saradnju;
- Da osposobljava učenika da dobijeno znanje primijeni u različitim situacijama svakodnevnog života;
- Osposobljava učenike da dobijeno znanje iskoristi u nastavi matematike i drugih predmeta na višem nivou školovanja.

OPŠTI OBJEKTIVI

Iz programskog sadržaja četvrtog razreda iz matematike, učenik treba da je u stanju:

- Da obavi radnje sabiranja, oduzimanja, množenja i dijeljenja brojeva od 1-10000 kao i da zna da predstavi razlomke na brojevnoj osi;
- Da primjenjuje stečeno znanje u rješavanju različitih problema iz svakodnevnog života;
- Da riješava jednačine i nejednačine sa brojevima i primijeni iste u rješavanju konkretnih problema;
- Da razlikuje linije i ravne figure (pravougaonik, kvadrat, kružnica, paralelogram, trapez) od odgovarajućih površi;
- Da razlikuje geometrijska tijela (kocku, kvadar, prizmu, piramidu); broj strana, ivica i tjemena njihovih kao i da razlikuje kupu, valjak, loptu i odgovarajuće površi (površ kupe, površ valjka i površ lopte);
- Da razlikuje simetrične figure;
- Da paralelno pomjera neke figure;
- Da sakuplja i sistematizira jednostavne podatke;

- Da poznaje jedinice za mjerenje dužine duži (mm, cm, dm, m, dkm, hm, km); jedinice za mjerenje mase (g, dkg, hg, kg, kv, t); jedinice za mjerenje te nosti (l, dkl, hl, cl, dcl, ml); jedinice za mjerenje vremena (sec, min, h, dan, mjesec, godina, dekada, vijek);
- Koordinatne mreže; koordinate ta aka (u ravni);
- Da predstavlja podatke u toku mjerenja na tabelama.

PLANIRANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA			
KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	Br. asova	%
1. Skupovi	Skupovi	15	8,1
	Relacije		
2. Aritmetika i algebra	Prirodni brojevi do 10000.	100	54,05
	Radnje (operacije) sa brojevima od 1-10000 i svojstva ra unskih radnji		
	Jedna ine i nejedna ine		
3. Geometrija i mjerenja	Prave	55	29,73
	Geometrijski oblici		
	Mjerenja		
4. Obrada podataka	Obrada podataka	15	8,1

PROGRAMSKI SADRŽAJI I O EKIVANI REZULTATI

Kategorije	Potkategorije	Sadržaj programa	O ekivani rezultati
1. Skupovi i relacije	1.1. Skupovi 1.2. Relacije	<ul style="list-style-type: none"> • Skup i elementi. Simboli $\in$ i $\notin$. • Negiranje nekih osobina. • Povezivanje (relacija) elemenata dva skupa. 	<p>U enik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da prepozna je elemente koje pripadaju skupu i elemente koje ne pripadaju skupu; • Da predstavlja ju skupove upotrebljavaju i zagrade i putem tabela; • Da formira podskup datog skupa izdvajaju i elemente prema nekoj osobini; • Da upore uje skupove pomo u povezivanja (relacije) elemenata dva skupa; • Da shvati pojam preslikavanja. .
2. Aritmetika i algebra	2.1. Prirodni brojevi do 10000 2.2. Radnje (operacije) sa brojevima od 1-10000 i njihova svojstva radnji	<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni brojevi do 1000; operacije (sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje) sa njima; upore ivanje i ure enost njihova (ponavljanje i uvr ivanje znanja iz prethodnih razreda). • Prirodni brojevi do 10000. Poznavanje pisanja, itanja i brojanje do 10000; upore ivanje i ure inost njihovu. Broj ure en i rastavljen na : hiljadice, stotice, desetice i jedinice. • Sabiranje brojeva do 10000 bez prelaska i sa prelaskom desetice, stotice i hiljade. 	<ul style="list-style-type: none"> • Da ita i da piše pravo i ta no prirodne brojeve od 1-10000; • Da obavlja sabiranje i oduzimanje brojeva od 1-10000 bez prelaska, odnosno bez kvarenja desetice, stotice i hiljade; • Da obavlja oduzimanje brojeva od 1-10000 sa prelaskom, odnosno sa kvarenjem desetice, stotice i hiljade; • Da uporedi i da uredi brojeve od 1-10000, predstavlja ju i na brojevnu pravu i upotrebljavaju i znake $<$, $=$, $>$, ...;

	<p>2.3. Jedna ine i nejedna ine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Oduzimanje brojeva do 10000 bez kvarenja i sa kvarenjem desetice, stotice i hiljade. • Množenje velikih brojeva i svojstva množenja (množenje sa punom deseticom, stoticom i hiljadom; množenje trocifrenih brojeva sa jednocifrenim brojem; množenje trocifrenih brojeva sa dvocifrenim brojem; množenje brojeva sa nulom na kraju). • Dijeljenje velikih brojeva i svojstva dijeljenja. (dijeljenje dvocifrenih i trocifrenih brojeva jednocifrenim brojem; dijeljenje trocifrenog broja dvocifrenim brojem). • Skup prirodnih brojeva kao bezkonačan skup; parni i neparni brojevi; prethodni i sljedeći i neposredan (broj koji dolazi odmah naprijed i odmah iza). • Niz prirodnih brojeva. • Sadržaoци i djelioци jednog broja. • Jednostavni brojevnici izrazi (sa zagradama i bez zagrada - prednost u računju različitih r a u n s k i h r a d n j i) . • Upotreba slova (slova kao nosioci brojevnih vrijednosti; nalaženje vrijednosti slovnog izraza za različite vrijednosti slova). • Jedna ine i nejedna ine oblika: $a \pm x \neq b, a \pm x < b, a \pm x > b; x \cdot a = l, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a \cdot x = b, x$ 	<ul style="list-style-type: none"> • Da obavlja množenje dvocifrenog broja dvocifrenim i dvocifrenog broja trocifrenim trocifrenog brojeva u redu i vertikalno; • Da obavlja dijeljenje dvocifrenog broja jednocifrenim i trocifrenog broja dvocifrenim; • Da zna da na e djelioци i sadržaoци jednog broja; • Da na e vrijednost slovnog izraza za različita slova; • Da riješi jedna ine i nejedna ine oblika: $a \pm x \neq b, a \pm x < b, a \pm x > b; x \cdot a = l, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a : x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > b, x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0;$ i da zna da primjeni iste u jednostavnim zadacima koji su dati tekstem; • Da shvati razlomke manje i veće od jedan; razlomci koji predstavljaju isti broj i upoređivanje razlomaka jednakih imenilaca i jednakih brojilaca; • Da predstavlja brojeve, razlomake na brojevnoj pravci.
--	--	---	---

		$\neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a : x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > 0, x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0.$ <ul style="list-style-type: none"> • Racionalni brojevi. Razlomci kao jednaki dijelovi cjeline; razlomci veći i manji od jedan; razlomci koji predstavljaju isti broj (utvrđivanje znanja iz trećeg razreda); upoređivanje razlomaka (jednakih imenilaca, jednakih brojilaca). 	
3. Geometrija i mjerenja	3.1. Prave 3.2. Geometrijski oblici 3.3. Mjerenja	<ul style="list-style-type: none"> • Duž, prava, poluprava; normalne prave i paralelne prave. • Uzajamni položaj dviju pravih; • Ugao (koji se obrće); pravi ugao (kao obrtanje $\frac{1}{4}$ punog ugla); opružni ugao (kao obrtanje $\frac{1}{2}$ punog ugla). • Upoređivanje uglova; oštri ugao (kao ugao manji od pravog ugla), tupi ugao (kao ugao veći od pravog ugla). • Linije i slike u ravni (pravougaonik, kvadrat, krug, paralelogram, trapez kao i odgovarajuće površi). • Geometrijska tijela (kocka, kvadar, prizma, 	<ul style="list-style-type: none"> • Da odredi duž na pravoj, prenose pomoću šestara od izlomljenje linije; • Da razlikuje normalne prave i paralelne prave; • Da razlikuje pravi ugao, opružni ugao i tupi ugao. Zatim oštri ugao i tupi ugao; • Da razlikuje pravougaonik, kvadrat, krug, paralelogram, trapez kao i odgovarajuće površi; • Da nađe obim mnogouglova mjereći dužine ivice pomoću lenjira; • Da prepozna kocku, kvadar, prizmu, piramidu i da odredi broj njihovih ivica, strana i tjemena;

		<p>piramida), broj njihovih strana, ivica i tjemena; (zapaziti da $f + k - b = 2$; gdje je f – broj strana, k – broj tjemena, b – broj ivica). Kupa, valjak, lopta i odgovarajuće površi (površ kupe, površ valjka i površ lopte).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Simetrija; paralelno pomjeranje (translacija). • Jedinice za mjerenje dužine duži (mm, cm, dm, m, dkm, hm, km). • Jedinice za mjerenje mase (g, dkg, hg, kg, kv, t). • Jedinice za mjerenje težnosti (l, dkl, hl, cl, dcl, ml). • Jedinice za mjerenje vremena (sec, min, h, dan, mjesec, godina, dekada, vijek). • Novac (moneta) (euro, cent). • Koordinatne mreže; koordinate tačaka (u ravni). 	<ul style="list-style-type: none"> • Da odredi koordinate tačaka na koordinatnoj mreži; • Da odredi simetričnu sliku u odnosu na jednu pravu; • Da prepozna podudarne likove (figure); • Da vrši premještanje figura; • Da izvodi mjerenje dužina izraženih u nekim jedinicama mm, cm, dm, m i da shvati jedinice dkm, hm i km; • Da obavi mjerenja težnosti; • Da shvati jedinice za mjerenje vremena; • Da poznaje novčanice.
4. Obrada podataka	4.1. Obrada podataka	<ul style="list-style-type: none"> • Obrada podataka i jednostavni slučajevi kombinatorike (utvrđivanje određenih dobijenih znanja iz prethodnog razreda). 	<ul style="list-style-type: none"> • Da prikazuje podatke tabelarno sa vertikalnim stubovima i datima iste. • Da riješi jednostavne kombinatorске probleme.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Škola treba da služi za buđenje i uvođenje interesa djece za matematiku i postepeno da razvija isto.

- Nastava matematike nikada ne smije da bude apstraktna i verbalna, zato što matematika u suštini i tako djeluje sa apstraktnim pojmovima i relacijama. Treba je što više približiti učeniku u vidu igre služeći se eksperimentima i realnim situacijama iz svakodnevnog života.
- Način učenja i sticanje znanja treba razvijati u obliku spirale, zato što radna usklađenost i strukturu matematike nije moguće odmah i u cjelini shvatiti. Dobro bi bilo svaki put povezati i ispreplitati male cjeline sadržaja u veće cjeline na taj način da stavljaju i nove sadržaje usvajaju se i utvrđuju sve više prethodni sadržaji.
- Motivisanost je ključna za učenje matematike. Zatim dolazi umješnost nastavnika da motiviše učenike da rade u kontinuitetu sistematski, što je posebno veoma važno. Ovo se postiže biranjem odgovarajućih zadataka, koji podstrekavaju logičko razmišljanje kod učenika.
- U četvrtom razredu treba podsticati snalažljivost učenika za što preciznije radnje tokom radnje sa brojevima kao i njihovu upotrebu. Dakle, zadatak nastavnika je da nađe metodu i da izabere odgovarajuću tehniku u nastavi. Ovo se može postići i individualnim radom u nastavi ili radom u manjim grupama.
- Treba biti pažljiv u toku vježbi, učenika stimulirati da riješi konkretan zadatak iz svakodnevnog života ukoliko postoji i njegova mogućnost. Na ovaj način učenik shvata kontinuitet uloge matematike. Tako, ako je moguće bilo bi dobro približiti što više varijanti rješavanja zadataka.
- Cilj učenja matematike nije u sticanju rutine učenja, mehanika učenja činjenica ili radnji, već usvajanje osnovne materije. Treba imati u vidu da fond znanja i dobijene vještine uvijek ostanu na raspolaganju učeniku.
- Treba izabrati odgovarajuće vježbe da razvijaju intuiciju na zadovoljavajućem stepenu za kretanje uvijek korak naprijed.

Da bi se postigli optimalni rezultati na polju nastave matematike, veoma veliku ulogu igraju dobar pismeni program, dobri udžbenici, te uvježbanost nastavnika kao i upotreba metoda i određene tehnike nastavnika u prilagođavanju uslovima i okolini u kojoj se razvija nastava.

VREDNOVANJE

Vrednovanje obuhvata sve radnje koje se koriste za suđenje do kojeg stepena je dostigao učenik sa znanjem predmeta.

Nastavnik u toku vrednovanja, treba da ima u vidu sadržaje programa i standarde dostignuća određeni planom i programom.

Nivo dostignuća

Skala dostignuća učenika vrednuje bazirajući se uglavnom u tri nivoa:

Nivo I. - Obuhvata minimalna dostignuća, što znači pojava minimuma neophodnog do koga treba da stigne svaki učenik. Tako se postavlja donja (dozvoljena) granica usvojenog programa što se u procentima izražava sa 40% usvojenog materijala. U ovom nivou treba obuhvatiti učenike koji rješavaju probleme uz pomoć nastavnika i ograničenih metoda opravdavaju činjenicu proste matematike pomoću nastavnika kao i saradnju za učenje matematike imaju i uvijek ovu pomoć.

Nivo II. - Pojavljuje se u granicama rezultata izraženog u procentima (50%-80%). U ovom nivou treba obuhvatiti učenika, koji rješava probleme, dokazuje matematičke istine uz ograničenu pomoć od strane nastavnika ne velikog broja metoda i vještina sa nekom greškom ili malim nedostacima.

Nivo III. - Je najviši nivo ili maksimalni nivo dostignuća učenika izraženog u procentima (većeg od 80%). U ovom nivou treba obuhvatiti učenika koji rješava zadatke i probleme i dokazuje matematičke istine u samostalnom obliku. Rješava matematičke probleme različitim metodama, analizira i komentariše rezultate dobijene na samostalan način, te tim jezikom i logički jasno.

Procedura vrednovanja (ocjenjivanja)

Proces vrednovanja preporučuje se da bude u harmoniji sa postavljenim standardima. Tipovi vrednovanja su mnogi. Shvatljivo je da vrednovanje treba da prati ciljeve obrazovanja, nastavne i vrijednosne objektivne. Ocjenovanje treba osloniti na velikoj količini podataka u kojima su obuhvaćeni ovi elementi:

- vrednovanje usmenih odgovora;
- vrednovanje aktivnosti u debatima u razredu;
- vrednovanje pomoći u toku rada u grupi;
- vrednovanje domaćih zadataka;
- testovi za jednu grupu određenih tema;
- test na kraju određene kategorije sadržaja;
- test na kraju polugodišta;
- test na kraju godine.

Na kraju godine treba zaključiti ocjenu, koja se dobija kao srednja ocjena svih vrednovanja.

ME UPREDMETNE VEZE

Matematika u četvrtom razredu povezana je sa:

- **Maternji jezik**- “prevođenje” matematičkih izraza sa običnog jezika u jezik matematike i obrnuto;
- **Likovna umjetnost**- crtanje pravih i krivih linija, otvorenih i zatvorenih i raznih geometrijskih slika (figura);
- **Tjelesno i sportsko vaspitanje**- orijentacija u prostoru (kretanja lijevo, desno, naprijed i nazad; skokovi u vis i u dalj i dr.; razna mjerenja);
- **Ručni rad**- pravljenje (konstruisanje) različitih geometrijskih slika i tijela od kartona, plastelina, gline i dr.

OVJEK I PRIRODA

OVJEK I PRIRODA

(2. i 3. razred, 74. i 75. nastavni sat)

UVOD

Predmet Ovjek i priroda koji se uči u četvrtom i petom razredu nastavak je predmeta sa istim imenom koji je položen da se uči u trećem razredu, kao integralni dio prirodnih nauka: biologije, kemije, fizike, i geografije. U okviru ovog predmeta, učenici se upoznaju sa prirodom koja nas okružuje, pokretima tijela, njihovim zajedničkim djelovanjem, osobinama, sastavom, strukturom, zahtjevima Ovjeka za iskorištavanje materijalnih dobara iz prirode, hranom, izvorima energije i očuvanjem životne sredine.

CILJEVI

- Da razvija sposobnosti učenika za upoznavanje prirode, njenih objekata, životne sredine i njene zaštite.
- Da formira svijest za materijalni unitet svih tijela u prirodi i njihovo neprekidno kretanje.
- Da njeguje navike i da dobije vještine za posmatranje, mjerenja i donošenje tačnih prirodnih zaključaka, njihova povezanost i nezavistan rad u rješavanju konkretnih problema.
- Da se formira kao ličnost, stabilna i samokritična, postojana i spremna za saradnju u nastavi u školi i izvan nje i da je sposoban da se suoči sa životnim izazovima.

OPŠTI I SPECIFI NI OBJEKTIVI

U enik treba da je u stanju:

Da poznaje:

- injenice, termine i koncepte u vezi sa ishranom živih bi a, reprodukcijom bi a, nasljednim osobinama, izgradnjom, raznovr- noš u živih bi a (biljke i beski menjaci) i njihovim odnosom sa sredinom;
- predmet kao sastavni dio tijela i oblike njegovog doga anja u prirodi;
- prirodnu sredinu u okruženju i šire;
- jedinice mjere osnovnih prirodnih veli ina
- osnovne prirodne procese sa kojima se susre e u svakodnevnom životu.
- Pravljenje skica, planova, karata i aerofotografija.

Da shvati:

- Životne procese, gra u, raznovrnost živih bi a (biljke i beski menjaci) i njihove odnose sa sredinom;
- Povezanost i pretvaranje predmeta u energiju
- Zajedni ko djelovanje tijela koja se susre u (pritisak, trenje) i onih koji se ne susre u (gravitacionalno, elektri no i magnetsko);
- Prirodne procese u okruženju i šire i njihove promjene.

Da primjenjuje:

- Znanja o prirodnim procesima i raznovrnost živih bi a u situacijama svakodnevnog života;
- Jedinice mjerenja (metar, vaga, litar, sat, termometar) i na in pove avanja ili smanjivanja trenja, za životne potrebe;
- metodu razdvajanja mješavina na sastavne djelove;

Da analizira:

- životne procese (ishrane, reprodukcije, naslje ivanja), gra u i ekologiju živih bi a;
- faktore koji uti u na višestruke mjera odre enih jedinica i pretvaranje predmeta;
- višestruke jedinice mjerenja (metar, kilogram, litar i sat) i odnose izme u višestrukih mjera odre enih jedinica ;
- neke prirodne procese (kruženje vode, raspadanje stijena, razjedanje i nošenje materijala) u okruženju i šire.

Da sintetizira:

- različitost miješanje dva ili više predmeta kako bi dobili nove predmete;
- zajednička osobina zajedničkog djelovanja tijela u mehanici bez ikakvog susreta, magnetizam i astronomiju kao i izvore svjetlosti.

Da vrednuje:

- ulogu prirode u životu i djelovanju uvijek;
- osnovne jedinice mjerenja za određivanje količina i veličina u svakodnevnom životu;
- materijalna dobra koja daje priroda uvijek i uvijekovo ponašanje prema prirodi u funkciji određivanja zdrave sredine.
- veze između u prirodnih uslova i uvijek u okruženju i šire.

STRUKTURA PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Podkategorije	Broj asova	%
I. Živa bića i životni procesi	1. Osobine živih bića 2. Biljke i životinje 3. Živa bića i sredina	24	32.43
II. Materija i energija	1. Materija i njene osobine 2. Pretvaranja materije	17	22.97
III. Fizički procesi	1. Snaga i pokret 2. Elektricitet, magnetizam i svjetlost	18	24.32
IV. Zemlja i Vasiona	2. Sredina, Zemlja, Sunce, Mjesec i planete	15	20.27
Ukupno		74	99.99

		<p>biljaka .</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Ishrana biljaka, životinja i ovjeka. <ul style="list-style-type: none"> - Probavni organi i probava hrane kod ovjeka i životinje. ❑ Nasljedne osobine od roditelja na nasljednike ovjeka i životinja. <ul style="list-style-type: none"> - Nasljedne osobine od roditelja na biljne nasljednike. ❑ Biljke bez cvijeta (mahovina, paprat, etinari) <ul style="list-style-type: none"> - Biljke sa cvijetom (travnate, stablaste, jestive, nejestive. - Životinje sa ki menim stubom i bez ki menog stuba. ❑ Osobine životinja bez ki menog stuba (spoljašnja gra a tijela i adaptiranje za život u razli itim životnim sredinama. <ul style="list-style-type: none"> - Glavne grupe životinja bez ki menog stuba. ❑ Živa bi a zajedno sa sredinom formiraju ekosistem.. <ul style="list-style-type: none"> - Sva živa bi a u jednom ekosistemu formiraju životnu zajednicu. Biljke su proizvo a i, životinje potroša i, dok su mikrobi uništiva i/razara i. 	<p>nemaju cvijet ali se reprodukuju pomo u klice koja se nalazi u.šišarci</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Razlikuje na in ishrane biljaka, ovjeka i životinja. ❑ Imenuje osnovne djelove sistema probavnih organa ovjeka i neke životinje. ❑ Opisuje šta se dešava sa hranom koju uzima ovjek i životinja u probavnim organima.. ❑ Objasnjava koncept pojave nasljednih osobina od roditelja na biljne i životinjske nasljednike. ❑ Upore uje nasljedne osobine raznih životinja i biljaka. ❑ Imenuje i opisuje gra u tipi nih predstavnika bez cvijeta u sredini gdje žive. ❑ Opisuje gra u tipi nih predstavnika biljaka sa cvijetom u sredini gdje žive.. ❑ Imenuje tipi ne predstavnike travnatih i stablastih biljaka sa cvijetom. ❑ Opisuje osnovne osobine životinja bez ki menog stuba . ❑ Razlikuje razne životinje bez ki me prema spoljašnjoj gra i tijela I mjesta 	<p>osvješ ivanje djece o o uvanju i zaštiti prirode i živog svijeta</p> <p>Bosanski jezik za pravu komunikaciju govora i pisanja, da pišu ono što znaju u vezi sa prirodom</p>
--	--	---	---	--

	Živa bića i životna sredina	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Zagaćenost vazduha iz raznih izvora (fabrika, saobraćaj itd.) šteti zdravlju ovjeka i drugim živim bićima. 	<p>gdje žive.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Imenuje 1-2 predstavnika svake grupe životinja bez kičme. ❑ Objašnjava koncept proizvodnje, potrošnje, grabljenja, lova, uništavanja. ❑ Opisuje shvaćanje životne zajednice. ❑ opisuje shvatanje ekosistema na primjeru jedne livade. ❑ Imenuje razne izvore zagaćenja vazduha. ❑ Opisuje posljedice zagaćivanja vazduha za ljudsko zdravlje i ostala živa bića. 	
Materija i energija	1. Materija i njene osobine	<p>1. Materija kao sastavni dio tijela</p> <ul style="list-style-type: none"> - iste materije - Mješovite materije - Voda, vazduh i Zemlja kao izvori istih i miješanih predmeta. - Metode odvajanja mješovitih materija na iste materije 	<p>Uenik e biti u stanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da opiše da su sva tijela sastavljena više od jedne materije; - Da razlikuje pojam tijela i predmeta, - Da razlikuje predmete na osnovu sadržaja i osobina, njihovih svojstava: kao napr. vodu, drvo, staklo, metal, gas, pamuk, plastiku, papir itd. - Da razlikuje iste materije od mješovitih kao napr.; kičnicu, morsku vodu, mutnu vodu, kristalni šećer, kafu, kristalnu kuhinjsku so, slanu vodu itd.; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bosanski jezik Da bi govorili i pisali što ljepše i bez grešaka. ▪ Ru ni rad Tokom praktičnog rada sa raznim materijalima (papir, drvo, plastika, različita platna iotd) ▪ Granski

	<p>2. Pretvaranje materije</p>	<p>2. Reverzibilne/povratne i ireverzibilne/nepovratne promjene</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rastvorljivi i nerastvorljivi predmeti u vodi - Značajne, važne materije za život. - Izvori energije <p>3. Pretvaranje materije može da izazove zagađivanje sredine</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zaštita vode, vazduha i Zemlje od zagađivanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Da opiše Zemlju kao izvor mješovitih predmeta; - Da demonstrira metode odvajanja vrstih mješovitih predmeta, napr. sitom, magnetom itd.; vrstih predmeta pomiješanih sa tečnošću, napr., filtriranjem, parom itd. - Da pokaže da predmeti mogu da promijene oblik i sadržaj u zavisnosti od vanjskih faktora koji utiču (temperatura, pritisak itd.) - Da opiše da grijanje ili hlađenje predmeta izaziva promjene, napr. kod vode, tijesta, čokolade itd.. - Da demonstrira povratna pretvaranja napr. zamrzavanje, topljenje i isparavanje vode. - Da demonstrira nepovratna pretvaranja napr. sagorijevanje svijetle, drveta, šećera, papira i td. - Da vrednuje vodu, vazduh kao važne predmete za život - Da analizira zašto je Zemlja izvor materijalnih dobara uvijek: raznih prvih predmeta, izvor hrane itd. - Da indentifikuje neke od konkretnih predmeta važnih za život, građevinski 	<p>vaspitanje Osvježavanje oči i zdravlje u životnoj sredini</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Likovna umjetnost Upotreba raznih predmeta tokom crtanja, bojenja i raznog modeliranja (grafitna olovka, bojice, plastelin, itd.). Matematika Znanje prirodnih brojeva tokom mjerenja... i mjerenje različitih veličina (temperature, dužine, količine i obima) i izrada grafika i tabela.
--	---------------------------------------	--	---	---

			<p>material, drvo, voće, povrće, predmete za sagorijevanje itd.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da vrednuje i da se osvijesti o neophodnom ponašanju, uopšte korektnom evidentiraju i opasnosti koje se mogu desiti od ljudskog faktora. - Da vrednuje da je zaštita sredine u korist našeg zdravlja i šire društvene zajednice. 	
Fizički procesi	1. Snaga i pokret	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoću metra utvrđuje se udaljenost između tijela u prirodi, njihova visina i mogu se upoređivati. • Litar je jedinica mjerenja težnosti. • Određivanje obima neregularnih tijela. Stimulacija • Jedinica mjerenja vremena je sekunda. • Jedinica mjerenja mase je kilogram (kg). • Sva tijela se šire i skupljaju povećavaju i smanjuju i temperaturu. • Temperatura tijela mjeri se raznim vrstama termometara. • Sva tijela u prirodi vrše pritisak na 	<p>Učenik treba da je u stanju :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da pokaže primjere za mjerenje dužine, metar kao jedinicu, višestruke mjere i odnose između njih. • Da koristi metar za mjerenje rastojanja između tijela, za mjerenje njihove dužine i dati ih upoređuje. • Da definiše litar pomoću obima kuba sa stranicom od 1 dm • Da pokaže višestruke mjere litra i odnose među njima. • Da objasni riječima i da demonstrira način određivanja obima neregularnih tijela • Da odredi vrijeme u svakom trenutku posmatranjem položaja pokazatelja vremena. 	<p>Sa ručnim radom o grafičkom prikazu u programu.</p> <p>Sa matematikom o izrazima veličine koji su ovdje istaknuti.</p>

		<p>mesto gdje se nalaze.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U različitim materijalima glas se širi različitom brzinom. • Tijela u prirodi izmeću se zauzimaju različite položaje. • Tijela se međusobno kreću, taru i se. • Pored jednostavnih prostih mašina uvijek u svakodnevnom životu koristi i složene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Da kaže broj asova koliko ima dan-no, broj minuta koliko ima sat i broj sekundi koliko ima minuta i sat • Da definiše kilogram kao jedinicu mjerenja težine. • Da demonstriranjem objasni širenje tijela tokom povećavanja njihove temperature. • Da nađe primjere širenje i skupljanja tijela u prirodi, povećavaju i smanjuju i im temperaturu. • Da objasni princip rada medicinskog termometra, oslanjaju i se na pojavu širenja tečnosti i definisanja Celzijusovog stepena • Da nađe primjere pritiska tijela u prirodi i da zna njihove osobine • Da predstavi iskustva za različite brzine glasa u vazduhu, vodi, i metalu i da objasni odjek • Da pokaže značenje položaja izmeću tijela kao: daleko i blizu, desno i lijevo, naprijed i pozadi, ispod i iznad, visoko i nisko itd.. • Da nađe primjere iz svakodnevnog života trenja izmeću tijela i na in 	
--	--	---	--	--

			<p>njihovog smanjenja ili povećanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da razlikuje rad sa prostim mašinama • (ljudska ruka) od rada sa složenim mašinama (makaze, sprava za lomljenje oraha, kliješta, kolica sa jednim točkom, dizalica i biciklo). 	
	<p>2. Elektricitet, magnetizam i svjetlost</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Postoje mnoga iskustva o prikazivanju statičnog elektriciteta. • Tijela u prirodi zajednički djeluju sreću i se ili uopšte ne sreću i • Sva svjetla tijela su izvori svjetlosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Da pokaže iskustva iz svakodnevnog života o postojanju statičnog elektriciteta. • Da nađe primjere zajedničkog djelovanja tijela u prirodi, sastaju i se i ne sastaju i se uopšte među sobom, (mehanika, magnetizam i astronomija). • Da pokaže razne vrste izvora svjetlosti i njihove zajedničke osobine. 	
<p>Zemlja i sredina</p>	<p>1. Moja sredina</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ovjek i sredina - Oblici kopnene površine, mineralne stijene, zemljotok - Vazduh (atmosfera), sastav, osobine (grijanje i hlađenje, vlažnost, vazdušno pritisak, kretanje, padavine, vjetrovi, vjetrovi u mom okruženju, njihove osobine, vrijeme. - Vode, osobine, oblici vodene površine, kruženje vode, glavni 	<p>Učenik će biti u stanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da opiše fizičke osobine prirodne sredine u svom okruženju (položaj, oblik, dimenzije, građu). - Da kaže ulogu lokalne prirodne sredine za živi svijet i ljudske aktivnosti (laršia natore e rrethinës). - Da istražuje karakteristike reljefa u okruženju (polje, brdo, planina, strmine, doline, rijeke, jezera itd.) 	<p>* Likovna umjetnost,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grafičko predstavljanje osobina prirode. <p>* Ručni rad,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje različitih modela.

	<p>2. Skica, plan, karta, globus, itanje i upotreba</p>	<p>procesu, oblici vodene površine u okruženju i mojoj zemlji.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skica, plan, karta, globus, itanje i upotreba planova i karata, orijentacija u prirodi 	<ul style="list-style-type: none"> - Da opisuje stijene, minerale i njihove osobine. - Da opisuje glavne vrste zemlje i njeno iskorišćavanje u njegovom okruženju. - Da kaže sastav atmosfere. - Da posmatra promjene vremena upotrebljavaju i rije i dan sa kišom, oblačan dan, maglovit dan itd. - Da diskutira različite vremenske uslove po godišnjim dobima i njihov uticaj na život i aktivnosti uvijek, biljaka i životinja u okruženju. - Da koristi instrumente za mjerenje vremena (termometar, barometar, instrument za mjerenje kiše, instrument za mjerenje vjetrova). - Da objasni kruženje vode u prirodi. - Da identifikuje glavne oblike vodene površine u okruženju i šire (rijeka, jezero, more, okean). - Da pokaže da objekti, djelovi površine i čitava Zemlja mogu da se predstavljaju na papiru, globusu smanjeni i sa posebnim znacima - Da razlikuje skicu, plan i kartu. - Da skicira plan odjeljenja, kuće, i 	<ul style="list-style-type: none"> * Građansko vaspitanje - Ljudi žive i djeluju u lokalnom prostoru, njihove odnose. Ljudi žive na raznim prostorima, njihove odnose * Jezik - Standardna upotreba koncepata.
--	--	---	--	--

			<p>škole.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da razlikuje plan, kartu naselja i fotografije iz vazduha.. - Da razlikuje glavne simbole i osnovne sadržaje karte. - Da odredi osnovne pravce na karti. - Da objasni globus i njegove vrste. - Da pokaže položaj Kosova na karti i njegove susjede. 	
	<p>3. Zemlja, Sun ev sistem i Vasiona</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sun ev sistem, Sunce-izvor energije, svjetlosti i života na Zemlji. • Tijela Sun evog sistema, zašto ovjek istražuje i osvaja Vasionu • Zemlja i njeno kretanje, • Smjena godišnjih doba i posljedice smjene, Mjesec pratilac Zemlje. • Zemljina kora i njene osobine (kontinenti i okeani), stijene, energetska bogatstva i minerali zemljine kore. 	<ul style="list-style-type: none"> - Da identifikuje nebeska tijela u sun evom sistemu . - Da opiše zajedni ke fizi ke osobine nebeskih tijela i promjene me u njima. . - Da opiše da je Sunce centralno tijelo sun evog sistema i izvor svjetlosti, toplote i života na Zemlji. - Da kaže zašto ovjek istražuje tijela Sun evog sistema i Vasionu - Da opiše kretanje Zemlje oko svoje ose i Sunca. - Da opiše promjene položaja Sunca tokom dana i godine. - Da objasni uticaj promjena dan-no , godišnjih doba i vremena. - Da kaže da se spoljašnji sloj Zemlje naziva zemljina kora. - Da razlikuje zemljine površine- kontinente i vodene površine –okeane 	

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju plana i programa predmeta **ovjek i priroda** neophodna je primjena mnogovrsnih metoda, tehnika i oblika rada i jednog kompleksa svih procedura (nova informacija, ponavljanje, utvrđivanje, vježbanje, zadaci, rad sa projektima, praktični rad, materijalna i tehnička nastavna sredstva, kao što su: crteži, pejzaži, dijagrami, modeli, grafikoni, hemikalije, laboratorijski sudovi, instrumenti i druga savremena tehnička sredstva – kompjuter, internet i dr.).

Izbor metoda je u kompetenciji predmetnog nastavnika. Taj izbor treba da je u skladu sa potrebama i zahtjevima učenika, sa prirodom sadržaja nastavne teme, sa didaktičkom osnovom, sa nivoom formiranja učenika itd.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba da su toliko kombinovane i mnogovrsne kako bi uspostavile potrebnu dinamiku nastavnog procesa, razvijanje monotoničnosti i motivisanje učenika za učenje.

Metode, tehnike i oblici rada su mnogovrsne koliko i vrste učenja u nastavi. Oni treba da su u funkciji što lakšeg usvajanja nastavnih sadržaja i što brže i ta nije primjene znanja, navika i vještina, stavova i vrijednosti, a posebno onih koji su potrebni za rješavanje svakodnevnih problema.

Ciljaju se i prema ispunjavanju zahtjeva za kvalitetno učenje sugeriraju se nekoliko raznih metoda, tehnika i oblika rada:

- Direktna nastava (izlaganje, objašnjenje, praktična vježbanja i primjeri);
- Indirektna nastava (razmatranje - objašnjenje, otkrića, rješavanje problema);
- Nastava pomoću pitanja (tehnika pitanja upućena učenicima);
- Diskusija i učenje u saradnji (u malim grupama, u većim grupama i sa svim učenicima);
- Misao učenje (kritičko mišljenje, stvaralačko, kompjutersko rješavanje problema);
- Učenje putem projekata, radova koji se traže na terenu;
- Učenje na osnovu posmatranja, demonstriranja, pomoću eksperimenata;
- Učenje i usvajanje pomoću multimedijalnih sredstava, posebno putem kompjutera;

- Samoistraživanje;
- Učenje u prirodi i na osnovu posjeta industrijskih objekata.

U svakom slučaju, primjena nastavnih metoda ili tehnika treba da se uskladi sa upotrebom odgovarajućih didaktičkih sredstava, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je djelatnost i instrumenti koji se koriste za mjerenje rada i postignuća učenika. Ono vrši ulogu jednog mjernog aparata koji daje jasnu situaciju u kojoj se učenik nalazi. Vrednovanje, kao jedan široki sistem koji se oslanja na proces učenja učenika, obuhvata sljedeće oblike vrednovanja:

- formativno,
- dijagnostičko,
- cjelokupno i
- motivaciono.

Stalno vrednovanje, nakon svake nastavne teme, daje najbolje rezultate. Ono ne mjeri samo dobijena znanja, već vrednuje i stupanj na kojem je postignuto jedno edukativno djelovanje koje ostavlja tragove na ličnost učenika. Završno vrednovanje obuhvata cjelokupnu aktivnost kod učenja učenika (usmeno odgovaranje, projekti, seminarski radovi, ponašanje u grupi, sposobnost koju su dobili tokom učenja, domaće zadaci, rezultati testova i ispita i dr.).

Vrednovanje učenika obuhvata tri glavna polja:

- saznavne sposobnosti (kognitivne),
- emocionalne sposobnosti (afektivne) i
- psihomotorijske sposobnosti.

Nastavnik odabira i upotrebljava raznovrsna sredstva i tehnike vrednovanja i nakon obrade programskih sadržaja. Učenike vrednuje ocjenama (za jednu temu, za jednu cjelinu tema, za jedno polugodište i na kraju školske godine). Vrednovanje treba da je transparentno prema učenicima, roditeljima, administratorima nastave i komunitetu.

Završna vrednovanja nastavniku služe u postizanju raznih ciljeva:

1. da osigura informaciju o napredovanju učenika;
2. da učenicima osigura nastavnu informaciju;
3. za motivaciju učenika;
4. da zabilježi napredak učenika;
5. da osigura realizaciju postavljenih (aktuelnih) objekata;
6. da vrednuje spremnost učenika za učenje u budućnosti;
7. da reflektuje poboljšanje nastave, bazirajući se na vrednovanje drugih i na samovrednovanje.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se sa uspjehom realizovala nastava i usvajanje znanja plana i programa **ovjek i priroda**, nastavnici i učenici treba da koriste različite izvore i razna sredstva informisanja:

- 1) Literatura za predmet **ovjek i priroda** na bosanskom jeziku i na ostalim (svjetskim) jezicima;
- 2) Stručni i naučni časopisi, rječnik, enciklopedija;
- 3) Fotografije, modeli, šeme, dijagrami, makete, kolekcije minerala, karta, globus i dr.;
- 4) Multimedijalna oprema (kompjuterski programi, internet, CD);
- 5) TV – aparati sa videorekorderom, grafoskop, fotoslajdovi, videokasete koje sadrže razne naučne materijale od interesa za učenike;
- 6) Druga potrebna literatura koja postoji u bibliotekama i druga sredstva koja se nalaze na tržištu.

Kompetencija je i sloboda nastavnika da, zavisno od uslova pod kojima škola radi, odabere izvore informacija i pomoćna sredstva, posveti vrijeme i pažnju ravnoteži eksperimentalnih podataka, usmenim, vizuelnim i sa posebnim akcentom na ono što je bitno za učenje. Ovaj izbor uvijek treba vršiti u skladu s i podižući nivo kvaliteta nastave i sticanja znanja. Ova sloboda odabiranja nastavnih izvora treba da pripada i učenicima.

GRA ANSKO VASPITANJE

GRA ANSKO VASPITANJE

(2. i 3. razred, 74. i 75. godišnje)

UVOD

Programski sadržaji gradiva koji se uče u četvrtom razredu nastavak je ali i proširenje znanja u nekim kategorijama i podkategorijama koje su razvijene u prvom i drugom razredu kao izborna nastava kao i u četvrtom razredu kao obavezan predmet.

Tako od kategorije **Individualni razvoj i Identitet** (koji je razvijen u prvom, drugom i trećem razredu) razvija se podkategorija “zdravlje”; od kategorije **Vladavina i građanstvo** podkategorija “Zakon”.

Poseban značaj u programu za četvrti razred posvetiti će se kategoriji **Prava i odgovornosti**, gdje će se opširno učiti o slobodama i pravima roditelja, odnosno djece, kao i o zadacima i odgovornostima koje iz njih proizilaze. Dakle, iz kategorije **Ekonomija i tehnologija** učenici će se upoznati sa osnovnim pojmovima kao što su rad, proizvodnja i potrošnja. Posebno mjesto posvetit će se: **briga o sredini** kao i **promjene u prirodi i društvu** od određenih kategorija.

Kao što se vidi ovaj program obuhvata različite sfere interesovanja učenika, pa kao takav bit će atraktivan i interesantan za učenike.

Naravno nastavni sadržaji koji će se razvijati u ovom programu, bit će u harmoniji sa psiho-fizičkim razvojem učenika ovog uzrasta.

CILJEVI

Građansko vaspitanje ima za cilj:

- Osvješćivanje učenika o značaju zdravlja, o životu i dobrobiti pojedinca;
- Osvješćivanje učenika o poznavanju i poštovanju zakona, kao regulatoru svih sfera života jednog društva;

- Osposobljavanju enika u poznavanju i poštovanju sloboda i prava ovjeka, odnosno djece, kao i njihovom podsticanju u borbi protiv svih oblika ljudske diskriminacije;
- Da u enik shvati da ostvarivanje sloboda i prava ovjeka podrazumijeva i njihove konkretne zadatke i odgovornosti;
- Savladavanje i primjenjivanje osnovnih ekonomskih pojmova (konceptata) kao što su rad, proizvodnja i potrošnja;
- Stvaranje izraza za razvoj i očuvanje životne sredine;
- Poznavanje promjena u prirodi i društvu;
- Da doprinosi razvoju svijesti u enika da su pojave povezane jedne sa drugima uslovno i da su u recipro nom djelovanju.

OBJEKTIVI

U enik:

Da poznaje:

- ✓ Organizacionu strukturu i funkcionisanje glavnih zdravstvenih institucija kao: hitna pomoć (emergenca), dom zdravlja, ambulanta, farmacija, zubar, bolnica itd.;
- ✓ Pravila, norme, običaje i osnovne zakone koji regulišu život u porodici, školi i zajednici;
- ✓ Slobode, prava, kao i njihove zadatke i odgovornosti, u porodici, školi, i šire;
- ✓ Osnovne ekonomske pojmove kao: rad, proizvodnja, farme, preduzeća, potrošnja, novac, banke itd.;
- ✓ I prihvati prirodno stalne promjene koje se dešavaju u prirodi i društvu.

Da shvati:

- ✓ Šta je zdravlje, značaj zdravlja i higijene, značaj ishrane za dobrobit ovjeka;

- ✓ Razlog razvoja zakona, ulogu policije i sudija i njihovu u regulisanju demokratskog života u društvu;
- ✓ Pravi sadržaj i prirodu prava, sloboda, zadataka i odgovornosti ovjeka (odnosno djece), da zna kako se ostvaruju i štite
- ✓ Rad, proizvodnja, potrošnja, novac, banke itd., su glavni faktori razvoja društva, kao i dobrobiti svakog pojedinca;
- ✓ Zna aj sredine za zdravlje ovjeka;
- ✓ Da su promjene u prirodi i društvu normalne i prirodne pojave .

Da analizira:

- ✓ Faktore i djelovanja koji pomažu u razvoju i uvanju zdravlja;
- ✓ Posljedice zakonskih djelovanja, odnosno nezakonitih djelovanja u konkretnim situacijama;
- ✓ Ostvarivanje ljudskih prava u porodici, školi i zajednici, kao i njihovo shvatanje prema zadacima i odgovornostima koje se odnose na poštovanje sloboda i njihovih osnovnih prava
- ✓ Proces stvaranja materijalnih dobara , efekata potrošnje, kao i posljedica pretjerane potrošnje itd.;
- ✓ Odnos izme u želja i realnih ekonomskih mogu nosti za djelovanje u konkretnim situacijama sa kojima se suo avaju u svakodnevnom životu;
- ✓ Kako da se štiti sredina, koji je njen efekat za zdravlje ovjeka, kao i da analizira njeno djelovanje u odnosu na životnu sredinu;
- ✓ Razli ite stalne efekte koji se dešavaju u prirodi i društvu.

Da vrednuje:

- ✓ Zna aj ishrane, doktora i lekova za uvanje zdravlja, štetan uticaj zaga ene sredine, droge, duhana i alkohola za zdravlje ovjeka itd.;
- ✓ Poštovanje normi (obi aja), pravila i zakona za funkcionisanje demokratskih institucija kao porodica, škole, šire zajednice;
- ✓ Ulogu policije i sudova za zaštitu slobode ovjeka;

- ✓ Nivo ostvarivanja prava djeteta u sredini gdje živi, stav prema dobijenim zadacima, kao i odnos između slobode djece i osjećanja odgovornosti prema njihovim obavezama;
- ✓ Ulogu i značaj osnovnih ekonomskih faktora, kao rad, proizvodnja, energija, gas, nafta, ugljik, potrošnja, novac, tržište itd za dobrobit materijalnih dobara, odnosno boljeg života ljudi;
- ✓ Potrebe za razvoj i očuvanje zdrave životne sredine kao i da vrednuje stanje osnovnih životnih faktora kao vode, vazduha, i zemlje;
- ✓ Stalne promjene koje se dešavaju u prirodi i društvu.

Da razvije stavove i vrijednosti:

- ✓ Da ima pozitivan stav prema zdravstvenim institucijama, zdravstvenom osoblju kao i da poštuje higijenska pravila kao: higijenu tijela i usta, ishrane, dnevni režim kao i redovne fizičke vježbe itd.;
- ✓ Da ima kritički stav prema jednoj normi, pravilu ili zakonu kao i da argumentira svoj stav prema normi, pravilu ili određenom zakonu;
- ✓ Da demonstrira želje i volju o poznavanju i poštovanju sloboda i prava uvijek (djece), kao i da osjeća odgovornost za ispunjavanje njihovih zadataka;
- ✓ Da bude otvoren i kritičan prema svim oblicima i ekonomskim kategorijama koje obezbjeđuju osnovne životne stvari kao: hranu, odjeću, smještaj i razvoj uopšte.

STRUKTURA PROGRAMA

Kategoritje	Podkategorije	Broj asova
INDIVIDUALNI RAZVOJ I IDENTITET	Zdravlje	16
VLADANJE I GRAĐANSTVO	Zakon	10
PRAVA I ODGOVORNOSTI	Slobode i prava ovjeka - djeteta. Zadaci i odgovornosti	18
EKONOMIJA I TEHNOLOGIJA	Rad, proizvodnja i potrošnja	12
KULTURA	Briga o sredini	8
VRIJEME I PROMJENE	Promjene u prirodi i društvu	10
Ukupno		74

❖ **INDIVIDUALNI RAZVOJ I IDENTITET**

Zdravlje

U enik treba da usavrši sadržaje osnovnih koncepata o zdravlju: Zdravlje i higijena; tijelo djeteta; snaga mišića; zubi i zubar; posjeta doktoru; bolesti; lekovi i farmacija; fitna pomoć; bolnica i ambulanta; sredina i zdravlje; hrana; sport itd.

Očekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da opiše način uvanja zdravlja, poštujući i savjete date (od roditelja, nastavnika, doktora);
- ✓ Da razlikuje zubara od doktora, ambulantu od bolnice;
- ✓ Da imenuje neke od zdravstvenih usluga, kao i njihove funkcije, gdje može da ostvari zdravstvenu zaštitu;

- ✓ Da opiše pomoć i pažnju koju treba pokazati za svoje rođake i prijatelje u slučaju potrebe;
- ✓ Da vrednuje značaj redovnog sna, ishrane, sporta, adekvatne odjeće sa ciljem uvođenja zdravlja.

❖ VLADANJE I GRAĐANSTVO

Zakon

O zakonu kao podkategoriji Vladanja i građanstva u enik treba da nauči: Pravila i zakon; pravila u školi i u zajednici, ulogu policije; sudova, zločin, kazne, nasilje u porodici, nasilje u školi, kako da sami sebe brane itd.

Očekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da objasni neophodnost pravila i zakona u funkcionisanju demokratskog društva;
- ✓ Da opiše neke od zadataka policije i sudova;
- ✓ Da primijeni pravila dobrog ponašanja na ulici i u društvu;
- ✓ Da opiše primjere slučaja kada se krše pravila u grupi, u odjeljenskoj zajednici i zajednici ;
- ✓ Da opiše neke od oblika izražavanja nasilja u porodici i školi.

❖ PRAVA I ODGOVORNOSTI

Slobode i prava djeteta /djece; Zadaci i odgovornosti

O podkategoriji Slobode i prava djeteta-djece u enik treba da usavrši koncepte koji se odnose na: svijet slobode i prava; prava djeteta; prava i sloboda djeteta; prava na ime, porodicu i domovinu; pravo na život; pravo obrazovanja ; pravo igre, rad djece, prijateljstvo itd.

O Zadacima i odgovornostima u enik treba da nauči o: zadacima i odgovornostima, zadacima u školi; odgovornosti prema porodici; pomoć onima koji imaju poteškoće i ljudima sa posebnim potrebama; poštovanje prema starijima; korektnosti itd.

O ekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da razlikuje glavne kategorije prava kao : pravo slobode izražavanja, pravo na školovanje, pravo na život, na imovinu, igru itd;
- ✓ Da identifikuje prava koja su povezana sa : slobodom govjeka, mišljenjem i njegovim izražavanjem, radom i osiguravanjem materijalnih dobara, zanimanjem, obrazovanjem, zajedničkim životom u zajednici;
- ✓ Da objasni značaj koji imaju zadaci njihovo realizovanje za sebe i druge;
- ✓ da identifikuje zadatke i odgovornosti za samog sebe, ostale, sredinu gdje živi;
- ✓ da analizira određene stavove o pitanjima koja se odnose na svoje zadatke i odgovornosti i drugih.

❖ EKONOMIJA I TEHNOLOGIJA

Rad, proizvodnja i potrošnja

O ovoj podkategoriji u enik treba da usvoji pojmove koji se odnose na : rad i društvo; svijet rada, osiguravanje materijalnih dobara; farme i proizvodna preduzeća; energiju i elektricitet; gas, naftu i uglj; vjetar, ostale izvore sunčeve energije; novac; banke, upotrebi i tečajni novca u porodici; proizvođači i potrošači; trgovini.

O ekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da shvati značaj rada za obogaćivanje ličnog života, porodice i kolektiva;
- ✓ Da shvati na koji način se obezbjeđuju osnovne stvari za život kao: hrana, odjeća, smještaj;
- ✓ Da opiše ulogu energije i elektriciteta, ulogu vodenih i sunčevih izvora, za život i prosperitet govjeka;
- ✓ Da shvati značaj štednje i brige od pretjerane potrošnje;
- ✓ Da pravi razliku između želja i potreba;

- ✓ Da da dobre primjere koji se nude u privatnom i javnom sektoru;
- ✓ Da opiše podjelu poslova u društvu kao i njenu ulogu o proizvodnji i razmjeni materijalnih dobara i bankovnih usluga..

❖ KULTURA

Briga o sredini

O kategoriji Kultura, u enik treba da usvoji programske sadržaje koji se odnose na : zemlju, rijeke i vodu; sredinu; prirodu; biljke i životinje; zaga ivanje na zemlji, vodi i vazduhu; turizmu; tehnologiji itd.

O ekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da opiše svoju životnu sredinu, prirodu i biodiverzitet;
- ✓ Da zna uzroke i posljedice zaga ivanja životne sredine;
- ✓ Da poznaje zavisnost svih ekoloških faktora;
- ✓ Da shvati da je ovjek glavni uzro nik zaga enja, ali i iš enja i održavanja sredine;
- ✓ Da demonstrira konkretnim primjerima iz života u ku i, u školi i u zajednici brigu i o uvanju životne sredine.

❖ VRIJEME I PROMJENE

Promjene u prirodi i društvu

O podkategoriji Promjene u prirodi i društvu, u enik treba da nau i o : promjenama u pprirodi i društvu; o poznatim ljudima naše zemlje; o životu na selu i u gradu; o zajednici; o ku i i uslugama; o prostim mašinama; o kopnenom saobra aju, vodenom i vazdušnom; o putovanjima i transportu, o historiji informacija itd.

O ekivani rezultati

U enik:

- ✓ Da opisuje i objasni promjene u društvu i prirodi mjesta ro enja;

- ✓ Da opiše doprinos nekih poznatih ljudi zemlje u prošlosti;
- ✓ Da analizira me udjelatnost ljudskih bića i njihovih fizičkih sredina ;
- ✓ Da razlikuje neke proste mašine koje se koriste u svakodnevnom životu; .
- ✓ Da opiše (i demonstrira praktično) funkcionisanje kopnenog , vodenog i vazdušnog saobraćaja
- ✓ Da opiše historiju nekih informacija.

METODSKA UPUTSTVA

Sa ciljem realizacije nastavnih sadržaja u ovom predmetu mogu se organizovati sastanci sa ljudima, mogu se koristiti razni izvori i simulirati slušajevi o izborima, napr.:

- Sastanci sa raznim ljudima zajednice (posmatranje, intervjui, ankete – da osposobi učenika kako da to priprema, razgovori, konsultacije sa ekspertima itd.);
- Upotreba raznih publikacija (novine, bilteni informacija, tekstovi, videokasete, posteritd.);
- Simulacija (igre sa ulogama, simuliranje diskusija ili situacija iz različitih polja javnog djelovanja itd.).

Pored tradicionalnih metoda, u predmetu Građansko vaspitanje u mnogim slušajevima može se primijeniti **igra sa ulogama**. Za primjenu ove metode rada neophodno je napraviti **simulaciju** jednog događaja. Učenik uzima ulogu, napr., učitelja, direktora škole, roditelja, saobraćajnog policajca, različitih članova zajednice, itd.. Učenik u ovom slušaju igra ulogu koordinatora, dok svi učenici odjeljenja aktivno učestvuju u ovom procesu. Oni se mogu ponovo podijeliti na grupe napr. Grupa radnika koja brani prirodu i parkove, grupa djece koja ne poštuje određena pravila o javnoj sredini, itd. Tokom jednog nastavnog sata može se diskutirati o tome šta je neko pitanje, koji su putevi za rješavanje problema o kojem se diskutuje, itd.

Poseban naglasak na metodologiju rada treba posvetiti aktivnim metodama rada kao: Rad sa projektima, problematizovanje, učenje sa saradnjom, razgovor, posmatranja, rad u konkretnoj sredini (sa raznim organizacijama zajednice) itd.

Kao oblik rada, nastavnicima se predlaže da organizuju rad u uionicima sa parovima i grupama. Podjela u uionici na parove i grupe, daje im mogućnost da učestvuju i saradnju. U ovom slučaju u uionicima podijeljenim na parove i grupe daje se 5 minuta vremena da odluče napr., Koja je uloga roditelja za zdravlje njihove djece? Ovo se može uraditi prije nego što počinje diskusija o svakom odjeljenju. U uionicima treba reći i vrijeme za koje će riješiti problem. Oni se dijele na grupe ili parove, dok učitelj igra ulogu nadzornika, i prema potrebi daje uputstvo ili objašnjenje. Na kraju nastavnog sata, parovi ili grupe raportiraju ispred svih u uionici u odjeljenju. Svaka grupa treba da ima svog predstavnika koji raportira ispred odjeljenja.

UPUTSTVA ZA VREDNOVANJE

Vrednovanje u uionici iz predmeta Građansko vaspitanje treba da bude stalno. Ovo vrednovanje ima višestruke ciljeve. Tako putem vrednovanja:

- Osiguravaju se informacije o napredovanju u uionici;
- U uionici se osposobljava da upoređuje svoja postignuća sa ostalim ekvivalentnim rezultatima. Na ovaj način u uionici će napraviti i samovrednovanje onoga što je stigao da nauči;
- Osigurava se motivacija u uionici za dalji rad;
- Osigurava se i realizacija objekta.

Vrste vrednovanja

U svim nastavnim predmetima postoje različite vrste vrednovanja. U predmetu Građansko vaspitanje mogu se primijeniti različite vrste vrednovanja. Svaka od njih ima određene ciljeve.

Vrednovanje treba da bude stalno poevolu od nastavnog sata, praktičnih djelatnosti do vrednovanja putem službenih testova. U odjeljenju, tokom nastavnog sata može biti sledeće vrednovanje:

- Redovno vrednovanje tokom različitih djelatnosti sata;
- vrednovanje domaćih zadataka;
- vrednovanje realizovanih projekata individualno ili u grupama;
- vrednovanje testovima koje je napravio sam nastavnik.

Kriteriji za vrednovanje učenika utvrđeni su Administrativnim uputstvom za vrednovanje stepena postignuća učenika.

PREDMETNI I NE PREDMETNI PRISTUP

Program Građanskog vaspitanja u četvrtom razredu dodiruje različite sfere interesovanja učenika, pa kao takav povezuje se sa gotovo svim nastavnim predmetima kao: Maternji jezik, Povjek i priroda, Strani jezik, Historija, Tjelesni odgoj i sport, Likovno i Muzičko vaspitanje.

- **Jezik i komunikacija :** Eseji, pjesmice posebno pripremljene, kao i ostali rukopisi koji za temu imaju Povjekovo zdravlje (dijeca) kao i lična higijena i higijenu uopšte u su mnogobrojnim u programu jezika i komunikacije. Ovi sadržaji prirodno imaju predmetnu povezanost sa programskim sadržajima koji će se realizirati u programu građanskog vaspitanja u četvrtom razredu. Zdravlje i higijena, naša životna sredina, slobode, prava, zadaci i odgovornosti djeteta su sadržaji (tema) koji se opširno tretiraju i u revijama i školskim novinama, posebno u zidnim novinama i školskim revijama, kao i u drugim sredstvima javnog komuniciranja pisanim ili elektronskim.
- **Povjek i priroda:** ovdje se tretiraju slični programski sadržaji kao: Povjek kao ljudsko biće; prirodna i društvena sredina, razvoj biljnog i životinjskog svijeta; uslovi života; promjene u zajednici, i drugo.
- **Tjelesni razvoj i sport:** Ovaj sadržaj Tjelesnog razvoja i sporta direktno je povezan sa napredovanjem djetetovog zdravlja, tako da je ovaj sadržaj takođe mnogo povezan sa programskim sadržajima koji se razvijaju u okviru podkategorije “**zdravlje**”, “**briga o sredini**” itd.
- **Likovno vaspitanje:** Priprema ilustrativnih materijala kao crteži, posteri, albumi, kao i ostali vizuelni efekti za zdravstveno i higijensko osvješćivanje učenika, zatim za zakonsko, građansko i osvješćivanje za sredinu, predstavljajući mogućnost za stalnu povezanost predmeta Građansko vaspitanje sa Likovnim vaspitanjem. Ova povezanost može se upotrijebiti u temama kao slobode i prava Povjeka, pravila odjeljenja, kuće i zajednice, itd.

- **Muzika:** Razvoj za muziku, crtanje, poezija itd., su veoma važni aspekti li nog identiteta. Tako e talent i vještine u muzi koj i likovnoj umjetnosti, recitaciji, glumi, itd., pomažu mnogo u enicima u poznavanju kulture i svih njenih umjetni kih elemenata kao njen sastavni dio, u razli itim vremenskim periodima.

Ostaje zadatak nastavnika da tokom planiranja i izrade programskih sadržaja uskladi djelovanja i da iste programske sadržaje istovremeno posmatra iz razli itih uglova, ali komplementarno da obogati i popuni programske kategorije koje se razvijaju u etvrtom razredu.

LITERATURA

1. Konventa Ujedinjenih naroda o pravima djeteta UNICEF, Priština, 2000
2. Rozemberg. M. “Jedan model nenasilonog komuniciranja, Priština, 1996
3. Demokracija za sve (priru nik za nastavnike) vaspitanje za demokratsku kulturu & Kinderbeg, International,2003, Priština
4. Grupa autora “Sva ljudska bi a...”, priru nik za u enje ljudskih prava, UNESKO, Belgija, 1998

MUZI KO VASPITANJE

MUZI KO VASPITANJE

(1. i drugi dio, 37. i 38. nastavak)

UVOD

Muzika je dio kulturnog formiranja ličnosti i njena stalna potreba. Ona direktno utiče na kreiranje ličnosti. Muzika je nesumnjivo ličnu potrebu za stvaralaštvom, komunikacijom i kreativnošću. Ona produbljuje vizije u učenju koje teže njenim vrijednostima. Muzičko obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi omogućava:

- Selektivno i aktivno slušanje muzike u okviru medijskih programa i muzičkih priredbi;
- Sudjelovanje u horskim formacijama i drugim muzičkim djelatnostima;
- Buduću širu obrazovanje koje podrazumijeva pripremu za neku profesiju gdje je muzika sastavni dio toga.

CILJEVI

- Da podstiče radost i pozitivna osjećanja prema muzici;
- Da podstiče interesovanje za različite oblike umjetnosti u estvovanja u muzici;
- Da formira pozitivan odnos prema bosanskoj i svjetskoj muzičkoj kulturi;
- Da vaspitava za odabiranje selektivnog muzičkog programa i zdrave zvučne sredine;
- Da razvija kriterijume za vrednovanje i kritičko mišljenje;

OPŠTI I SPECIFI NI OBJEKTIVI

U enici treba da:

- Razvijaju osjećaj za zajedničko muziciranje pod rukovodstvom nastavnika:
  - pjevaju narodne i umjetničke pjesme imitirajući (po sluhu) sa i bez instrumentalne pratnje;
  - sviraju na muzičkim instrumentima (prije svega na ritamskim) prateći i pjesme sa posebnim instrumentalnim sadržajem imitirajući (po sluhu);
  - razvijaju muzikalnost sa specifičnim sposobnostima, muzičko pamćenje, osjećaj za ritam, za visinu, trajanje i kvalitet zvuka);
  - razvijaju harmonijski sluh pjevajući i dvoglasno i grupno uz instrumentalnu pratnju;
- Razvijaju sposobnost za aktivno slušanje muzike:
  - zapažaju i razlikuju izražajni karakter, sredstva i interpretacijske formacije u muzičkim slušanim djelima;
  - razlikuju narodnu i umjetničku muziku;
  - slušaju i muziku razlikuju - solistu, grupe, horove, zvuke instrumenata, više i niže tonove i orkestar;
  - prepoznaju muzičke forme (motiv, rečenica, kanon-informativno);
- Razvijaju kreativni izražaj:
  - razvijaju i njeguju kreativnost u muzici (kao i ostalim oblicima stvaralaštva: pokret, likovno i literarno uz muziku);
  - koriste slikovne i notne zapise;
  - imenuju tonske visine i tonska trajanja u 2/4 i 3/4 taktu - solmizacijom, poznaju violinski ključ i linijski sistem, notna trajanja: četvrtine, osmine, polovine, kao i pauze);

STRUKTURA SADRŽAJA

1. PJEVANJE I SVIRANJE

U toku školske godine djeca treba da nauče najmanje 15 pjesama.

Izbor:

Narodne pjesme

1. Sve ptice zapjevale-Bosna i Hercegovina
2. Pala magla-Kosovo
3. Solence zahaja-Slovenija
4. Maak-Hrvatska
5. Igrale junaci-Makedonija
6. Digaj me nane-Kosovo
7. Mlado pastire-Bosna i Hercegovina
8. Vrani se konji igrali-Hrvatska
9. Golubice bijela-Bosna i Hercegovina
10. Te ebistra voda-Hrvatska
11. Udaralo u tamburu a e-Bosna i Hercegovina

Umjetni ke pjesme

1. Zapjevajmo drugovi-L.Županovi
2. Savjet-S.Korunovi
3. Plovi,plovi(kanon)-V.Tomerlin
4. Blistaj zvijezdo mala-V.A.Mocart
5. Al' je lijep ovaj svijet-S.Korunovi
6. Svi na rad-J.Gavrilovi
7. Školski odmor-D.Basrak
8. Zvijezde-B.Stani
9. Jesen-S.Korunovi
10. Vjetar duva-V.Tomerlin
11. Na odmoru-J.Kaplan
12. Šaputanje-N.Hercigonja
13. Dom-J.Gotovac
14. Kukuva a(kanon)-V.Tomerlin
15. Prolje e-I.Genov
16. Na slovo, na slovo-Engleska
17. Majska pjesma-S.Korunovi
18. Zavi aju moj-Dje ija pjesma

Muzi ke igre

U toku školske godine djeca treba da nau e najmanje 5 igara koje uklju uju pokret.

Izbor:

1. Ružicu mi uze netko-V.Tomerlin
2. Sije baba mlivo-Travnik
3. Igralica-Srbija
4. Žuborila gorica-Kupres
5. Biber gora-V.Tomerlin

Brojalice

U toku školske godine treba nau iti 5 brojalica.

Izbor:

1. Jedna vrana gakala-Hrvatska
2. Štipalica štipa-Sarajevo
3. En ten tini-Hrvatska
4. Eglen beglen-Sarajevo
5. Poto i -Bosna
6. Malena stazica-Hrvatska
7. Ena mena nikoti-Jajce
8. Elem belem-Senj

Narodna kola

1. Bosansko kolo-Glamo
2. Treskavica sitna-Sarajevo
3. Skaka-Bosanski Šamac

2. SLUŠANJE MUZIKE

Slušanjem upoznati najmanje 10 kompozicija putem audio-vizuelnih aparata.

Izbor:

1. V.A.Mocart-Turski marš (III stav iz sonate za klavir u A-Duru,KV 331)
2. G.Bizet-Dječiji hor iz opera “Karmen”
3. P.I. ajkovski-“Ples pastira”i”Kineski ples” (odlomci iz baleta “Šelkunik”)
4. E.Grieg-“Proljeće”i“Norveški ples”
5. N.R.Korsakov-Bumbarov let(odlomak iz opere “Bajka o caru Saltanu”)
6. J.Gotovac-Pjesma mlinara (iz opere “Eros’ onoga svijeta”)
7. J.Magdić-Djeca i skakavci
8. V.A.Mocart-Menuet (iz “Male noćne muzike”)
9. J.S.Bach-Arija
10. K.S.Sans-Kraljevski marš lavova, Kokoške i pijetlovi,Slon (iz “Karnevala životinja”)
11. Walt Disney-Aladin (filmska muzika)
12. Walt Disney-Knjiga o džungli (filmska muzika)

DJEČIJE STVARALAŠTVO

Uz korištenje Orffovog dječijeg instrumentarija i priručnika za njih instrumentata, uputiti djecu na pravi način pjevanja, improvizaciju, te uče i u muzičkim dramatizacijama. Poželjno je sa djecom raditi nekoliko aktivnih muzičkih dramatizacija.

O EKIVANI STANDARDI ZNANJA

Učenici znaju:

- Da u grupi i individualno zapjevaju izbor(oko 15) narodnih i umjetničkih pjesama;
- Pjesme izvode u grupi i pojedinačno-jednoglasno ili dvoglasno;
- Sviraju pratnju i kompozicije za Orffov instrumentarij;

- Razlikuju vokalnu, instrumentalnu i vokalno-instrumentalnu muziku;
- Poznaju okvirnu orijentaciju u notnom zapisu (tonske visine, trajanja, takt);
- Prepoznaju repertoar od 15 kompozicija domaćih i stranih autora;
- Razlikuju pjevačke grupe, instrumentalne grupe, soliste, dječije i horove za odrasle;
- Prepoznaju pjevačke glasove, instrumente i porodice instrumenata;
- Da izvedu pet muzičkih igara (didaktičke, igre sa pjevanjem, igre uz instrumentalnu pratnju, male muzičke dramatizacije);

LIKOVNO VASPITANJE

LIKOVNO VASPITANJE

(1. razred sedmi razred, 37. nastavni godišnje)

UVOD

Likovna umjetnost je danas nerazdvojni dio svakodnevnice. Likovno vaspitanje (umjetnost) je integralni dio opšte (materijalne i duhovne) kulture na svim stadijima razvoja individue i jedan od bitnih faktora progresa u svim vidovima ljudskog života i rada.

Likovno vaspitanje je specifična nastavna oblast kako po nastavnim sadržajima, ciljevima, nastavnim metodama, komunikacijom koja se ostvaruje isto tako i po načinu vrednovanja učenika.

Likovne aktivnosti kao: percepcija-imaginacija, kreacija i komunikacija razvijaju psihičke funkcije kod učenika koje predstavljaju vitalna vrata prema svijetu kao što je čitanje, pisanje i matematika. Ovo je u stvari jedan od osam segmenata višestruke inteligencije.

Primjenom najnovijih trendova u nastavi likovnog vaspitanja dolazi do emotivno-kreativnog napretka kod učenika i time se ostvaruje osnovni cilj.

OPŠTI CILJ

- Njegovanje i razvijanje umjetničkih aktivnosti i njihovo povezivanje sa afektivnim i intelektualnim – na polju vizualno – prostorne inteligencije.

POSEBNI CILJEVI

- Percepcija
- Kreacija
- Komunikacija

- Razvoj psihičkih funkcija
- Praćenje emotivno – kreativnog napretka učenika

OBJEKTIVI

Redni broj	OPŠTI	POSEBNI
1.	POSMATRANJE	VIDJETI, ČUTI, OPIPATI, OSJETITI – (čulna spoznaja)
2.	DOŽIVLJAVANJE	MISAONA PRERADA UTISAKA - (AFEKTIVNA SPOZNAJA)
3.	SHVATANJE	FORMIRANJE APSTRAKCIJA - (Intelektualna spoznaja)
4.	KREACIJA	KROZ LIKOVNI DJELO IZRAZ - (Stvaranje)
5.	SPRETNOST	RACIONALNI POKRETI - (U vremenu i prostoru)
6.	EKONOMIČNOST	KORIŠĆENJE MATERIJALA I PRIBORA - (Štednja)

STRUKTURA PROGRAMSKOG SADRŽAJA (1 čas nedjeljno - 37 časova godišnje)

Redni broj	Kategorije	Potkategorije	Broj časova
I	SPOZNAVANJE	I – 1. – LINIJA	2
		I – 2. - BOJA	2
		I – 3. – MASA – VOLUMEN - PROSTOR.	4
		I – 4. – KOMPOZICIJA	1
		S V E G A	9
II	KREACIJA	II – 1. – LINIJOM	6
		II – 2. – BOJOM	6
		II – 3. – OBLIKOVANJEM	6
		II – 4. – KOMBINACIJA	4
		S V E G A	22
III	ANALIZA	III – 1. – KOMUNIKACIJA	3
		III – 2. – IZLOŽBE	3
		S V E G A	6

I – KATEGORIJA – SPOZNAVANJE

UPUTSTVO: Učenik na ovom uzrastu je u fazi vizualnog realizma. On ne treba da bude pasivno van posmatra prirodne stvarnosti, već u situaciji aktivne kulno - intelektualne spoznaje. Učenika treba dovesti u situaciji aktivne estetske percepcije tako da mu se stvarnost javlja u bogatijem, dinamičnijem i raznovrsnijem izgledu i time bude povezan sa afektivnim elementima. Na taj način on će biti u procesu upoznavanja: Bitnih linija u konturi, osjetilna svojstva linije, linije-crte u narodnoj umjetnosti – ornament. Razlikuje osnovne, sekundarne i neutralne boje. Uočava kolorit na narodnoj nošnji i drugim predmetima. Dosta zrelo spoznaje igru bojama. Spoznaje masu-volumen-prostor. Masu kao količinu neke materije-tvari, masu i prostor (odnos masa u prostoru i prostor u masi), uočava i razlikuje oblik prema stupnju plastičnosti (puna plastika-kip, statua, reljef visoki i niski), uočava sličnost i razliku u oblikovanju volumena i prostora. Uočava konstruktivne elemente u arhitekturi. Posmatranjem spoznaje tajnu kompozicije. Razlikuje ih i imenuje. Posmatrajući kompoziciju kod sebe je stvorio razum i osjećaj za estetiku.

REDNI BROJ	PODKATEGORIJA	STANDARD DOSTIGNUTA (Šta učenik treba da zna)
I – 1.	LINIJA	Učenik uočava, shvatio i ističe bitne linije u konturi. Zna koja su osjetilna svojstva linije-crte. Zna da razotkrije linije-crte u narodnoj umjetnosti - ornamentu. Dobro razlikuje sve vrste linija (meku, oštru, mehaničku). Uočava plastičnost u korištenju linija. U fazi je vizualnog realizma.
I – 2.	BOJA	Učenik zna da razlikuje osnovne, sekundarne i neutralne boje. U stanju je da otkrije vještinu upotrebe (kolorita) na narodnoj nošnji i drugim predmetima. Pošto se nalazi u fazi vizualnog realizma dosta zrelo spoznao igru sa bojama, neprimjetno prelaženje iz boje u boju postepenost. Uočava i istražuje slikarev rukopis. Na likovnim djelima kompozicije uočava ravnotežu i ritam boja.
I – 3.	MASA – VOLUMEN-PROSTOR	Spoznao je masu-volumen i prostor. Shvatio da je masa količina neke materije-tvari, volumen prostor što ga zauzima neko tijelo, razlikuje odnos mase u prostoru i prostor u

		masi. Uoava šta je lijepo prikazano na djelu, njegovu plastičnost (puna plastika- kip, statua, reljef visoki i niski. Uoavličnost i razliku u oblikovanju volumena i prostora. Uoava konstruktivne elemente u arhitekturi.
I – 4.	KOMPOZICIJA	Spoznao je kompoziciju, razlikuje ih i imenuje. Shvatio je tajnu kompozicije. Na kompoziciji uoava vješto objedinjene likovne elemente na način koji je za oko prijatan (dekorativna kompozicija). Shvatio je kolaž kao cjelinu obojenih likovnih površina.

II – KATEGORIJA – KREACIJA

UPUTSTVO:- Emocije i životno iskustvo kod učenika su bogatiji a izražajna sredstva umnoženija. U stvaranju učenik se opušta a rad mu predstavlja kao terapijsko sredstvo. Učenik na ovom uzrastu je u fazi realističkog izražavanja. Stvari prikazuje na različite načine i iz različitih uglova posmatranja i u različitim međusobnim odnosima. Predmeti prikazani na crtežu-slici imaju logični smisao kao posljedicu formalno logičkog mišljenja i analitičkog načina posmatranja i težnja ka realističkoj slici nacrtanog-naslikanog sa stvarnošću. U učeniku treba dati dovoljno slobode da istražuje i stvara i time da njegova kreativnost dođe do punog izražaja.

REDNI BROJ	POTKATEGORIJA	STANDARDI DOSTIGNUTA (Šta učenik treba da zna)
II – 1.	LINIJA	Učenik je u stanju da istakne bitne linije u konturi. Zna kada treba da koristi meku, oštru i mehaničku liniju. Pravilno koristi sva osjetilna svojstva linije-crte. Linija mu je jedinstvena i sigurna na svim motivima. Na njegovim radovima uoava se plastičnost u korištenju linija. U stanju je da linijom izvede ornament sa narodne nošnje i drugih predmeta. U stanju je da oblikuje dekorativnu kompoziciju. Spreman je precizan u pokretima. U fazi je realističkog izražavanja linijom.

II – 2.	BOJA	<p>Zna (vješt je) i pravilno koristi osnovne, sekundarne i neutralne boje. Vješt je i zreo u igri sa bojama. Postepeno i neprimjetno prelazi iz boje u boju. Vješto upotrebljava boje u izvođenju kolorita sa narodne nošnje i drugih predmeta. Pošto je u fazi realističkog izražavanja uspijeva da stvara svoj slikarski rukopis. Primjenjuje ravnotežu i ritam boja na kompoziciji. Uspješno kombinuje sve elemente. Realističan je u korištenju svijetlih i tamnih tonova.</p> <p>Zna da dočara atmosferu na motivu. Spretan je i precizan. Ekonomiče sa materijalom uz pravilno korištenje pribora.</p>
II – 3.	OBLIKOVANJE	<p>Učenic uspješno oblikuje na površini i u prostoru. Dobro raspoređuje zadane predmete u prostoru i daje im skladan odnos - cjelina je skladno konstruirana od dijelova. U oblikovanju je spretan i precizan. Kod modelovanja raznih predmeta od različitog materijala proporcije su mu dobre. Vješto oblikuje volumen u prostoru i osjeća razliku i plastičnost. Uočava ravnotežu i ritam kod površina. Na modelima zna da dočara plastičnost izraženu linijom, bojom i oblikom. Radi kolaž od različitih boja i materijala.</p> <p>Dizajn- Idejno rešenje maske, scene i realizacija.</p> <p>Boja kao izražajno sredstvo plakata. Stilizacija i primjena ostalih elemenata na plakatu. Spot, reklama i TV poruka. Radi sa svim materijalima i alatima, uredan je i ekonomiče. Dosljedan je u radu i tehnički korektan.</p> <p>U fazi je realističkog oblikovanja.</p>
II – 4.	KOMBINACIJA	<p>Učenic svojom kreativnošću zna da kombinuje više različitih tehnika i materijala. Daje mu slobodu da eksperimentiše bez straha ako pogriješi.</p>

III – POTKATEGORIJA – ANALIZA

UPUTSTVO:- U enik je u situaciji da iskazuje mišljenje o svojim radovima i radova drugih u enika i umjetnika u stanju je da navede poruke koje je prepoznao na različitim umjetničkim djelima. Iznosi svoj stav o bogatstvu upotrebljenih likovnih elemenata (likovnog jezika- linije boje, površine i volumena) i likovnim regulatorima (kolorizam, simetrija, prostor, pokret kompozicija, ritam i izraz).

REDNI BROJ	POTKATEGORIJE	STANDARDIDOSTIGNU A (Šta u enik treba da zna)
III-1.	KOMUNIKACIJA	U enik je u stanju da analizira i daje ocjenu na radove u enika i umjetničkim djelima. Na djelima uočava plastičnost u korištenju linije. Ima slikarev rukopis. Daje sud o pojedinostima i djelu u cjelini. U stanju je da prenese dobar dio impresija. Zna da prepozna umjetnički izraz da sredstvima komunikacije (spot, reklama, TV poruka, video, fotografija, plakat i drugo). Prepoznaje ostale znakove, značke i simbole.
III-2.	IZLOŽBE	U enik ima razvijenu naviku i potrebu da organizuje izložbe radova u školi i šire. Da posjeđuje druge izložbe, kulturno-umjetničke manifestacije i smotre. U enik je u stanju da iznosi utiske (impresije) sa tih posjeta.

LIKOVNE TEHNIKE I MATERIJALI

TEHNIKE	MATERIJALI
Crtanje	olovka, pero / tuš / flomasteri
Slikanje	akvarel, gvaš, tempera, kolaž
Modelovanje na površini /plohi/ i prostoru	plastelin, glina, papir, karton otpadni materijali; plodovi i drugo
Kombinovanje	različiti materijali

MOTIVI I PODSTICAJI

Sve što vidimo oko sebe i osjeđamo može biti dobar povod za motiv – (tema) za crtanje, slikanje i oblikovanje / modelovanje na površini i u prostoru: - svi predmeti, prostori, situacije, godišnja doba i prirodne promjene, praznici, sportske priredbe, ilustracije, sadržaji koji proiizilaze iz ostalih nastavnih predmeta i drugih vannastavnih aktivnosti.

METODOLOGIJA

- Pri planiranju birati odgovarajuće sadržaje /teme/ poštujući i nastavni plan i program.
- Nastavnik kreira nastavni proces, usklađuje ciljeve i rezultate koje ostvarekuje.
- Vodi računa na psihofizički nivo učenika /faza realističkog percipiranja i izražavanja/.
- Nastavnik je partner u pedagoškoj komunikaciji.
- Nastavnik sa učenicima analizira motiv da se što bolje shvati njegova ljepota.
- Utvrđuje kakva osjećanja i intenzitet kod učenika budi taj motiv.
- Kakav je stepen volje kod učenika da ta osjećanja ljepote ostvare likovnim sredstvima.
- Stvara spregu između uočenavanja-percipiranja, volje i izražavanja.
- Ima ulogu intelektualnog rezonatora između stvarnosti - učenika i znanja.
- Motivira učenike, podržava i razvija njihovo interesovanje.
- Odnos učenic – nastavnik bazira se na međusobnu suradnju i radinost.
- Učenik u centru pažnje – a nastavnik je u ulozi mentora.
- Ispoljava entuzijazam, jasan je i istinski ono što je bitno.
- Koristi sve poznate metode sa akcentom na idejnu inspirativnost, interaktivnu i druge.
- Njeguje kreativnost i individualnost kod svakog učenika.

- Njeguje iskrenost, neposrednost, dosljednost, smisao za napor, marljivost i tačnost.
- Prati efekte svoga rada /analizira i donosi zaključke/.
- Vodi računa o sopstvenom usavršavanju radi unapređenja nastavnog procesa.
- Navikava učenike na primjerno i bezbjedno korištenje alata, pribora i materijala.
- U učenicima dopušta da istražuju, eksperimentišu i iniciraju bez straha od grešaka.
- Prati napredovanje učenika i redovno i realno ih ocjenjuje kroz rad.

KORELACIJA SA DRUGIM NASTAVNIM OBLASTIMA

- ❖ Bosanski jezik i književnost / i drugi jezici /,
- ❖ Matematika,
- ❖ Muzičko vaspitanje,
- ❖ Tjelesni i sportski odgoj i drugi predmeti koji posjeduju nastavni reciprocitet.

MEKULIKULARNI STANDARDI

- Uvažavanje i isticanje prava djeteta,
- Etnička i vjerska tolerancija,
- Uvažavanje ravnopravnosti polova.
- Kultura bavljenja sportom,
- Porodično vaspitanje i dobro zdravlje.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je kontinuirano i na vrijeme, pozitivno i adekvatno obrazloženo. Kao takvo doprinosi razvoju pojma o sebi, šta znam i

umijem. Ovo je značajno za razvoj samopoštovanja u enika i zdravog odnosa prema sebi i drugima. Ocjenjivanjem utvrđujemo kako su ostvareni materijalni, funkcionalni i vaspitni zadaci nastavnog procesa.

Pratiti kako se likovnim elementima, regulatorima i pojmovima stvaraju likovne vrijednosti: **A) – kako u enik uoava lijepo; B) – kako u enik doživljava lijepo; C) – kako u enik stvara lijepo.**

1.- Nastavnik prati koliko su emocije i životno iskustvo bogatiji a izražajna sredstva umnoženija.

2. - Kakav je intenzitet doživljaja izazvanog motivom.

3. - Kakav je stepen uspjelosti da se ubjeenje izrazi /ostvari/ likovnim sredstvima.

Pratiti

- ----- Formu izraza
- ----- Boju izraza
- ----- Kompoziciju izraza.

LIKOVNA DJELA

Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura; produkcije iz itanki, asopisa, novina, kalendara, razglednica. Djela po sadržaju iz kosovske baštine sa posebnim naglaskom na umjetni ku baštinu Bošnjaka kako Kosova tako i šire, kao i baštinu svjetskih stvaralaca.

IZLOŽBE

Izložbe su prate i vid nastavnog odgojno-vaspitnog rada i sredstva kontinuiranog pra enja stanja nastave i realizacije nastavnog plana i programa.

Na kraju IV razreda učenik treba da zna sljedeće pojmove :

Ta ka-ta ka, linija-crta, lik, ploha-površina, vodoravno, uspravno, koso, niz, skup, boja, slika, slikati, slikar, nazivi boja, kip, kipar, dekorativna masa, zapremina, volumen, gra evina, gra evinar, modelirati, graditi, oblik, oblikovati, prostor, kontura, obris, ornament, vizualni znak, značenje, poruka, crtani film, reklama, televizija – televizijska slika, slikovnica, preplet, ritam, smjer, mrlja, crta i tekstura, tlocrt, proporcija, kompozicija oblika, simetrija, asimetrija, puna plastika, reljef – visoki, niski, poprsje, akt, torzo, spot, grafika, grafički dizajn, industrijski dizajn, maska, scena, scenografija, zaštitni znak, film, video, kadar.

RU NI RAD

RU NI RAD

(1. razred, 37. sati godišnje)

UVOD

Radni rad za četvrti razred nastavak je i proširenje predhodnih znanja iz ove oblasti a radi usavršavanja znanja i potrebnih vještina (saobraćaj, poljoprivredni proizvodi, tehnologija građevinskog materijala, tehnička oprema, modeliranje sa materijalima i tehnologija prerade mlijeka) koji se predviđaju za ovaj nivo. Predmet radni rad pomaže svestranom razvoju učenika, razvijaju i njihove stvaralačke kao i komunikativne sposobnosti.

Predmet pomaže u stvaranju i razvoju koncepata kako u radnom radu tako i u drugim nastavnim predmetima koji se obrađuju u školi. Radni rad služi kao sredstvo za otkrivanje našeg kulturnog naslijeđa.

CILJEVI

Glavni ciljevi radnog rada su:

- razvijanje pozitivnih navika prema radnom radu i njenom značenju;
- saživljavanje sa ambijentom i motivisanje učenika da iskoriste svoja znanja i sposobnosti u životu;
- podsticanje učenika da preduzimaju inicijative i nezavisne akcije, imaju i u vidu osnovna pravila ponašanja u grupi, zavisno od raznih vrsta djelatnosti koje vrše.

OPŠTI OBJEKTIVI

U enik treba:

Da razvija stavove i vrijednosti:

- shvatanju prednosti i ograničenja koje mu predmet pruža.
- shvatanju lihog ponašanja (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, istan, dobrovoljan, kritičan, sa inicijativom, i dr.).

Da razumije

- Značaj upotrebe građevinskog materijala.
- Značaj hranljivosti voća i povrća.
- Značaj hranljivosti mlijeka i mliječnih proizvoda.

Da opisuje

- Način upotrebe glavnih kućnih aparata.
- Način tehnološke prerade mlijeka, kiselog mlijeka, sira i maslaca.

Da primjenjuje

- Pravila upotrebe glavnih kućnih aparata.
- Pravila ponašanja pješaka u saobraćaju.

Da razlikuje

- Razne kućne aparate.
- Vrste šivenja na materijalu.

Da demonstrira

- Proces pripremanja hrane.
- Dobijanje kiselog mlijeka, sira i maslaca.

Da modelira

- Objekte od poluproizvoda drveta.
- Sa šivanjem, pletenjem i vezenjem.

Da demonstrira intelektualne sposobnosti

- Da ima povjerenje u sebe i svoje sposobnosti za zanatski rad.

ORGANIZACIJA PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Podkategorije	Br. asova	Procent
1. Saobraćaj	1.1 Pravila ponašanja pješaka u saobraćaju	6	16,21 %
2. Poljoprivredni proizvodi	2.1 Tehnologija poljoprivrenih proizvoda	8	21,63 %
3. Tehnologija građevinskih materijala	3.1 Drvo u građevinarstvu 3.2 Kamen, pijesak i šljunak	8	21,63 %
4. Tehnička sredstva	4.1 Upotreba kućnih aparata	2	5,40 %
5. Modeliranje sa materijalima	5.1 Modeliranje sa različitim materijalima kao: šivanje, pletenje i vezenje	8	21,63 %
6. Tehnologija prerade mlijeka	6.1 Mlijeko 6.2 Kiselo mlijeko 6.3 Sir 6.4 Maslac	5	13,51 %

Kategorije	Podkategorije	Programski sadržaji	O ekivani rezultati	Me upredmetna povezanost
1. Saobra aj	1.1 Pravila ponašanja pješaka u saobra aju	1.1.1 Pravila za pješake. 1.2.2 Pravila dobrog ponašanja u autobusu. 1.3.3 Vrste znakova : znaci usmjeravanja, znaci opasnosti, upozoravanja i svjetla.	<i>U enik treba da je u stanju:</i> Da opiše i primijeni saobrašajna pravila za pješake. Da kaže i primijeni pravila dobrog ponašanja u autobusu. Da imenuje i klasifikuje osnovne znake, usmjeravanja, opasnosti, upozoravanja i svjetla.	Maternji jezik, Matematika
2. Poljoprivredni proizvodi	2.1 Tehnologija poljoprivrednih proizvoda	2.1.1 Konzerviranje vo a. 2.1.2 Konzerviranje povr a. 2.1.3 Pripremanje hrane.	Da imenuje vrste vo a i povr a i da opiše tehnologiju njihovog konzerviranja . Da shvati zna aj hranljivosti vo a i povr a. Da primjenjuje i demonstrira process pripremanja hrane.	Maternji jezik, ovjek i priroda.
3. Tehnologija gra evinskih materijala	3.1 Drvo u gra evinarstvu	3.1.1 Drvo materijal za gra evinarstvo. 3.1.2 Razli ita upotreba drveta u gra evinarstvu.	Da imenuje vrste drveta koje se upotrebljavaju u gra evinarstvu. Da identifikuje raznu primjenu drveta u gr evinarstvu. Da modelira objekte od poluproizvoda drveta.	Maternji jezik, Lijepe umjetnosti.
	3.2 Kamen, pijesak i šljunak	3.2.1 Upotreba kamena, pijeska i šljunka u gra evinarstvu.	Da identifikuje upotrebu kamena, pijeska i šljunka u gra evinarstvu.	

4. Tehnika oprema	4.1 Upotreba kućnih aparata	4.1.1 Upotreba različitih kućnih aparata, : električni šporet, grijalica, fen , televizor, telefon.	Da opiše naime upotrebe glavnih kućnih aparata. Da primijeni pravila njihove upotrebe. Da razlikuje različite kućne aparate.	Maternji jezik, Matematika.
5. Modeliranje sa materijalima	5.1 Modeliranje sa različitim materijalima kao: šivanje, pletenje, vezenje	5.1.1 Llojet e qepjes në pëlhurë: shpuarja me kthim dhe xigzake. 5.1.2 Šivenje dugmadi i otvaranje rupa za dugmad. 5.1.3 Pletenje sa jednom iglom. 5.1.4 Pletenje sa dvije igle. 5.1.5 Vrste veza.	Da razlikuje vrste šivenja i da ih primjenjuje u svakodnevnom životu. Da bude u stanju da šije dugmad i da otvara rupe za dugmad. Da pleće sa jednom i dvije igle. Da veže. Da modelira sa šivenjem, pletenjem i vezenjem.	Maternji jezik, Matematika, Lijepe umjetnosti.
6. Tehnologija prerade mlijeka	6.1 Mlijeko	6.1.1 Dobijanje i sakupljanje mlijeka. 6.1.2 Tehnološka prerada mlijeka.	Da kaže odakle se dobija mlijeko. Da opiše naime tehnološke prerave mlijeka.	Maternji jezik, ovjek i priroda.
	6.2 Kiselo mlijeko	6.2.1 Kućni i industrijski naime dobijanja kiselog mlijeka.	Da demonstrira proizvodnju kiselog mlijeka. Da pripremi kiselo mlijeko i da opiše proces proizvodnje kiselog mlijeka.	
	6.3 Sir	6.3.1 Vrste sira. 6.3.2 Kućni i industrijski naime dobijanja sira.	Da identifikuje različite vrste sira. Da opiše i demonstrira proces proizvodnje sira.	
	6.4 Maslac	6.4.1 Kućni i industrijski naime dobijanja maslaca.	Da opiše i demonstrira proizvodnju maslaca.	

VREDNOVANJE

Vrednovanje u enika vrši se na ovaj na in:

1. Vrednovanje angažiranja u enika tokom realizacije programskih sadržaja;
2. Vrednovanje pojedina nog rada;
3. Vrednovanje i doprinos u grupnom radu.

UPUTSTVA ZA UPOTREBU LITERATURE I OSTALIH NASTAVNIH IZVORA

Predložena literatura

1. **Erich Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 2”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2001.
2. **Schoiswohl · Jeide · Neuwirth** : “Spaß beim Forschen und Entdecken 3”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2002.
3. **Schoiswohl · Jeide · Vogl**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 4”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2003.

Oprema i ostali potrebni preduslovi

1. Treninzi za nastavnike;
2. Kabinet opremljen materijalima i konkretnim sredstvima.

Minimalni uslovi

1. Treninzi za nastavnike.

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

1. Problemski pristup prilikom predstavljanja teme/jedinice;
2. Naglasak na demonstriranje, i na pojedina an i grupni rad;
3. Podsticanje pojedina nog rada i razmjena znanja i sposobnosti, interaktivan rad.

ORJENTACIJA ZA NEZAVISTAN RAD

1. Grupni i pojedina ni rad.

TJELESNI ODGOJ

TJELESNI ODGOJ I SPORT

(2. razred, 7. razred, 8. razred)

UVOD

Tjelesni odgoj je neodvojiv proces u sticanju i obogaćivanju znanja, vještina i pokretnih (motoričkih) navika, iz tih razloga ovoj oblasti treba posvetiti posebnu pažnju, naročito tokom primjene i organizovanja nastave tjelesnog i sportskog odgoja sa učenicima četvrtog (IV) razreda.

Vrijednost i njen značaj primjećuje se u višestrukom značenju prije svega u obogaćivanju i njegovanju zdravlja učenika. Organiziraju se nastave na osnovu zahteva principa i pravila koji potiču iz principa, pridržavaju se organizacionih formi kao i metode rada sa pravilnom upotrebom sredstava i pomoćnih sredstava i rekvizita, nastavnik razredne nastave postara se da sa preciznošću realizuje objektivne u ovoj oblasti.

Sticanje znanja, vještina i pokretnih navika zahtijeva određeni nivo psiho-fizičkih osobina učenika. Pokretni postupci koji su predviđeni Programom za učenike IV-og razreda, mogu se realizovati i imati pozitivan uticaj u transformiranju i organizaciju učenika u onim slučajevima kada oni imaju određeni nivo razvoja i brzine, vještine, snage i izdržljivost. Prema tome od učenika ovog razreda kao i od nastavnika zahtijeva se da neprestano, polazeći od ovog razreda, da prate i da upoznaju nivo njihovih fizičkih sposobnosti na osnovu koji treba da se izvrši izbor i planiranje zadataka – pokretnih vježbi.

CILJ

Izradom i obuhvatanjem programskog sadržaja nastavnog plana i programa predviđeno je:

- da učenici postignu navike pokreta;
- da se postigne usklađenost između pokretnih sposobnosti i onih funkcionalnih organa organizma učenika;

- da se postigne nastavak razvoja i usavršavanja kreativnih sposobnosti, naročito preko igre;
- da se njeguje i održava pravilno držanje tijela;
- da se postigne samosvijest i spremnost za kvalitetnije usavršavanje pokretnih postupaka;
- da se postigne prijatan doživljaj tokom i posle odvijanja i organizovanja nastavnog procesa iz ove oblasti;
- da se postigne pravilan pogled na svijet poštovanja kulturnih i društvenih postignuća;
- da se postignu pravilne navike o humanim djelatnostima kao i njihovo poticanje za nezavistan postupak.

OBJEKTIVI

Oslanjajući se na metode i aparate koji tretiraju učenike na osnovu diferenciranja sposobnosti u Planu i programu za učenike IV razreda, predviđeni su oni programski sadržaji na osnovu kojih će se postići i ovi objektivni:

- *tjelesni razvoj, pokretne i funkcionalne sposobnosti;*
- *dobit, usvajanje prirodnih pokreta i sportskih znanja;*
- *Savladavanje teorijskih osobina nastave tjelesnog i sportskog odgoja;*
- *Prijatan doživljaj tokom tjelesnog i sportskog odgoja.*

Tjelesni razvoj pokretnih i funkcionalnih sposobnosti

- sa izabranim pokretima da se utiče na otkrivanje i njegovanje pravilnog držanja tijela;
- da se nastavi sa maksimalnim uticajem na razvoj motoričkih sposobnosti, koristeći različite oblike programskih sadržaja kao i forme rada;
- razvoj psiho-motoričkih sposobnosti (koordiniranje, brzina, snaga, pokretljivost, ravnoteža, preciznost i dr.);
- razvoj funkcionalnih sposobnosti organa organizma učenika, prilagođavajući se različitim tjelesno-fiziološkim, mentalnim i psihokompatibilnim.

Dobit, usvajanje prirodnih i sportskih znanja:

- Sa izabranim sadržajima da se uti e na stvaranju osnove za daljne usvajanje pokreta koji e služiti usavršavanju sportskih znanja;
- upoznavanje sa polazajima tijela i njihovo primjenjivanje na nezavistan na in;
- upoznavanje i usvajanje osnovnih elemenata programskih sadržaja (prirodnih pokreta, atletika, sportovi, spsportska gimnastika i dr);
- tehni ko-takti ko upoznavanje i usvajanje sa osnovama igara i sportova;
- upoznavanje i usavršavanje kreativnih osnovnih i ritmi kih igara;
- upoznavanje i usvajanje tehnike ostalih tjelesnih aktivnosti (plivanje, skijanje, planinarenje, izleti (šetnje) i dr), kao i prlago avanje njihovog organizma na takve situacije.

Usvajanje osobina teoretskog znanja nastave Tjelesnog odgoja

- upoznavanje sredstava i rekvizita, pojmova i njihova upotreba;
- upoznavanje osnovnih pojmova iz oblasti;
- upoznavanje vrijednosti i zna aja aktivnosti i sportskih aktivnosti;
- upoznavanje i primjena osnovnih pravila sportskih igara;
- upoznavanje i ritmi ka primjena svakodnevnih pokreta;
- da se razumije zna aj sportske ode e;
- da se upoznaju u poštju uslovi u kojima se odvijaju aktivnosti u vodi i na snijegu.

Prijatan doživljaj tokom tjelesnih i sportskih aktivnosti

- razvijanje svijesti o zna aju sportskog odgoja;
- razvijanje i stvaranje osnove o motivisanju u enika o zajedni kom vježbanju i igri;
- razvijaje higijenskih navika koje pripadaju oblasti tjelesnog odgoja, tuširanje posle vježbi, iš enje mjesta gde se vježbalo kao i održavanje sredstava i rekuizita koje se upotrebljavaju,
- da se preko raznih tjelesnih aktivnosti postigne prijatan osje aj, da se steknu navike sa aspekta samopuzdanja, borila kog duha, duhovne izdržljivosti kao i estetski i ritmi ki doživljaj.

PROGRAMSKI SADRAJI

Kategorije	Podkategorije	Br. asova %
1. Prirodni pokreti	Igre i pokreti za razvoj psiho-fizi kih sposobnosti sa edukativno-obrazovnim uticajem	10 asova –13%
2. Atletika	- tr anje, - skokovi, - bacanja.	20 asova– 27%
3. Sportska i ritmi ka gimnastika	- akrobatika, - skokovi, - vratilo, - greda, - razboj, - krugovi (prstenovi).	20 asova– 27%
4. Ples (igre)	Ritmi ke vježbe, narodne i moderne igre	5. asova– 7%
5. Sportske igre	- košarka, - rukomet, - odbojka, - futbol, - stoni tenis, - tenis.	10 asova– 13,0%
6. Ostale aktivnosti	- vježbe oblikovanja, - letovanje - zimovanje - izleti	10 asova –13%

OSNOVNI POKAZATELJI PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Podkategorije	Programski sadržaj	Standardi postignuća
Prirodni pokreti	Hodanje i trčanje. Osnovne igre	Hodanje i trčanje u različitim oblicima i sa različitim pozicijama. Osnovne igre za razvijanje psiho-motornih sposobnosti (snaga, brzina, ravnoteža, izdržljivost, pokretljivost, smirivanje i uticaj na funkcionalne sposobnosti organizma učenika).	Učenici trebaju: Da se upoznaju sa vrednostima i značajem fizičkih aktivnosti, priprema za zdravim i savremenim životom kao i povezanost sa tjelesnim odgojem sa drugim predmetima (jezik, muzika i matematika).
Atletika	Hodanje i trčanje Skokovi Štafetne igre	Hodanje i trčanje na daljinu i sa promjenljivim tempom. (hodanje sa prosečnim tempom po 2 minuta sa odmorom od 1m.) - usvajanje tehnike brzog trčanja sa visokim i niskim startom. - brzo trčanje na udaljenosti 40-60 m. - Skok uvis tehnikom „makaze“ - Skok udalj tehnikom „skupljeno“ - Štafetne igre sa palicama, sa krugovima, unjevima od drveta, i dr.	Da savlada osnovne pojmove kao i tehnike izvođenja programskog sadržaja iz atletike (kao nizak start, visok start, cilj, izlaz, podsteka ka noga i dr.) kao i povezanost nastavnih jedinica sa ostalim predmetima. Značaj atletike u transformiranju organizma učenika osnovna pravila atletike.
Sportka i ritmička gimnastika	- vježbe na podu - skokovi	- Kolut napred sa različitim pozicijama. - Kolut nazad sa izbornih pozicijama. - Stoj na podlakticama (uz pomoć). - Kolut leteći.	Da razumije i da usavrši pravilno poletne pozicije na kojima treba da izvodi vježbe. Značaj programskih sadržaja da bi usavršili kao i za igre.

	<p>- vježbe na gimnasti kim spravama.</p> <p>- vježbe na gredu</p> <p>- ritmike vježbe i narodne igre</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Skok preko kozli a raznoškom. - ljuljanje na krugovima. - mješovito ljuljanje na elnu pritku (potkolenicama). - naslon nad rukama, ljuljanje i izlaz iz ljuljanja nazad na prednju paralelu (muškarci). - Vježbe na stepenovanom razboju-djevoj ice. - hodanje i tr anje preko grede. - hodanje kombinovano sa skokovima. - hodanje, tr anje, skok i okret za 180° i 360°. - hodanje i prelaz na prednju ravnotežu-hodanje tr anje i izlaz tjelom u krug. - ritmi ke vježbe sa rikvizitima - osnovne igre sa ritmi kim elementima. - narodna igra iz školske sredine kao i kolo „berem, berem grož e“ ili dr. 	<p>Usvajanje tehnike i izvo enja kao i osnovnih pravila i osnovnih pojmova naro ito ritma, tempa i dinamike izvo enja vježbi.</p>
Sportske igre	<p>Košarka,</p> <p>Rukomet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dribling-vo enje lopte, - dodavanje i primanje lopte iz razli itih pozicija (mesto-kretanje) - štafetne igre sa elementima tehnike košarke, - igra na jedan koš 1:1,2:2. Vo enje, dobacivanje-dodavanje i prihvatanje lopte, bacanje-trokorak; - osnovne igre primjenjuju i usvojene tehnike; - pokrivanje i otkrivanje igra a. Igra 2 x 5 minuta. 	<p>Usvajanje tehnike i osnovne pojmove sportskih igara kao i osnovnih pravila igara za organizaciju i razvoj sportskih takmi enja u košarci, rukometu, odbojci i nogometu.</p>

	odbojka nogomet	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne igre za brzo reagovanje; - primanje izbacivanje lopte; Serviranje, dodavanje, i šutiranje; - Igra 2:2- - Vođenje-dribling, dodavanje i primanje lopte, Osnovne igre i štafetne igre primjenjuju i osnovna pravila nogometne igre 	
Ostale aktivnosti	Vježbe oblikovanja, - šetnje, logorovanje: - zimovanje - ljetovanje	<ul style="list-style-type: none"> - vježbe oblikovanja sa i bez rekvizita za pripremni dio - tri šetnje u toku školske godine (jesen, zima i proleće) - orijentacija po označenom putu 7-10 dana - osnovne igre na snegu - klizanje sankama i skijama na pogodnom terenu i na razne načine; - ispuštanje, priprema rekvizita za igre i za klizanje. 7-10 dana letovanja: Vježbe prilagođavanja i održavanja u vodi, - osnovne igre, - usvajanje jedne ili dve tehnike plivanja-tehnika rada nogu, ruku, disanja. - koordiniranje zajedničkog delovanja nogu, ruku i disanja, školski start i školsko okretanje 	<p>Da učenici razumiju i savladaju one aktivnosti koje će moći da koriste u svako vrijeme i u svakom momentu kada se ukaže potreba, i koje će uticati na jačanje vještine, motoričkih navika kao i ritmičkih postupaka, prilagođavaju i se psihomotoričkim sposobnostima. Da se postigne da organizam dece da se prilagodi različitim prirodnim uslovima i društvenom životu. Da se usavrše osnovne tehnike ovih programskih sadržaja od vođenja plivanja, skijanja obuhvaćenih ovim planom i programom.</p>

VREDNOVANJE

- **kontrola i vrednovanje tjelesnog razvoja (visina i težina);**
- **kontrola fizičkih sposobnosti test:** (skok udalj iz mesta, savitljivost na klupi, trčanje na 30 m sa visokog starta, bacanje kugle od 200 grama, podizanje tijela i zaustavljanje skupljenih ruku na prtku);
- **kontrola i vrednovanje pokretnih vještina** (tehnika elemenata sportskih igara).

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

Polazeći od uslova koje naše škole imaju za organizovanje nastavnog procesa za ovaj nastavni predmet kao i programski sadržaji obuhvaćeni u ovom Planu i programu za učenike IV-og razreda savjetujemo:

- Da se vremenom obezbede minimalni uslovi za realizaciju programskih sadržaja (sala za vježbanje, pribor i rekviziti) da bi programirali one programske sadržaje sa ciljem da učenici budu što više angažovaniji, insistiraju i da se postignu objektivni ovog predmeta sa učenicima IV-og razreda.
- Da se iskoriste sve one organizacione forme rada kao i da se poštuju nastavni principi u izboru i realizaciji pokretnih zadataka, tako da programirana redovna, izborna i dodatna nastava imaju potreban efekat u transformiranju organizacije učenika kao sa fizičko-motornog aspekta tako i sa psihološkog i socijalnog.
- Da se iskoriste raznovrsne aktivnosti kao i metode, sredstva, pribor i rekviziti sa ciljem postizanja objektivnih.

Tokom organizacije nastavnog procesa na času tjelesnog odgoja ne treba koristiti samo jednu formu rada, zato što se utiče negativno na interesovanje-motivaciju učenika, poznato je da upotreba samo jedne forme rada neće imati potreban efekat obzirom da bliski frontalni, grupni, u parovima i individualni imaju svoje specifične prednosti i slabosti, prema tome traži se da se upotrebljavaju na osnovu potreba i realnih didaktičko-metodoloških uslova.

Treba naglasiti da neki od programskih sadržaja obuhvaćeni ovim planom i programom, kao i nastavne jedinice koje se trebaju organi-

zovati-obraditi, na osnovnom delu asa, ne treba da se upotrebljavaju kao nastavne jedinice, nego više da se koriste predvježbe naročito hodanje i trčanje. Ali, bez obzira kada i sa kojim ciljem hodanje i trčanje upotrebljavaju od strane učenika treba da se zahteva da hodaju i treću pravilno, bez zategnusti, glavu pravo, pravilno i harmonizaovano delovanje nogama i rukama.

U svim slučajevima kada se obrađuje ili obnavlja nastavna jedinica učenici na osnovu delu asa, trebaju se upoznati teoretski i sa tehnikama izvođenja koje treba vježbati usvajati, razumejući i značaj i vrijednost onoga što se vježbati.

Treba naglasiti da nastavnici razredne nastave obavezno trebaju imati stručne sposobnosti da bi sa uspjehom:

- pristupe problemu koje se pojavljuju tokom organizacije nastavnog procesa;
- poseban pažnju treba posvetiti prikazivanju i primjene oblika rada na času tjelesnog odgoja, na osnovu uslova i zahteva, imajući u vidu objektivne koje trebamo postići;
- Psihiko i socijalno stanje tokom vježbanja da dominiraju u pozitivnom duhu;
- Preko direktne organizacije nastavnog procesa da se postigne pravilno shvatanje o vrednostima i značaju ove oblasti o njihovom zdravlju.

LITERATURA

Hamid Šošić- Tjelesni i zdravstveni odgoj, od I-VIII, Sarajevo, 1977

Grupa autora, Tjelesni i sportski odgoj 2, Priština, 2004.

Grupa autora, Tjelesni i sportski odgoj 3, Priština, 2005.

Nastavni planovi i programi – raz.: I, II, III - MONT.

M. Koritnik - 2000 igre, Priština, 1998.

M. Princ - Metodika školske športne vježbe, Ljubljana, 1995.

Grupa autora – Didaktika igre u dječjim vrtićima, Tirana.

Grupa autora – Tjelesni odgoj u školi, Tirana, 1973.

M. Koshić – Tjelesni odgoj u dječjoj osnovnoj školi raz. I-IV, Priština, 1968.

Tiraž: 500 komada
Priprema za štampu:
IZDAVA KA KU A LIBRI SHKOLLOR – Priština
Štampa:
Štamparija GRAF-ING – Priština

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2) (496.51)

Nastavni plan i program : za etvrti razred osnovne škole / [Glavni urednik Fehmi Ismajli].- Priština : Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i Tehnologije, 2006 (Prishtina : “Graf-ing”).- 152 f. ; 24 cm.

Literatura : f. 149

ISBN 9951-16-007-7